

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

**VYUŽITÍ DRAMATICKÉ VÝCHOVY V DĚTSKÉM
FOLKLORNÍM SOUBORU**

USE OF DRAMA IN CHILDREN'S FOLKLORE GROUP

2012

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Radek Maruška

Autor bakalářské práce: Kateřina Urbanová

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Forma studia: Prezenční

Bakalářská práce dokončena: červen 2012

Prohlá-uji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v mé práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze dne 13. 6. 2012

í í í í í í í í

Kateřina Urbanová

Podkování

Chtěla bych podkovat doc. Mgr. Radku Maruňákovi, za odborné vedení, rady a pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Dále bych chtěla podkovat vedoucím a členy folklorního souboru Malá Vonica Zlín za pomoc při realizaci praktické části mé bakalářské práce a cimbálové muzice Bělina za výpomoc při hudebních úpravách.

Abstrakt

Tato práce pojednává o využití prvků dramatické výchovy při práci s dětmi v dětském folklorním souboru. Hlavním cílem práce je ukázat možnosti uplatnění metod dramatické výchovy při práci s dětmi a jejich úpravy jejich tvaru. Cílem je dále zjistit, co dramatická výchova přináší do dětského folklorního souboru a jaké zde najde uplatnění. Jelikož v dětském folklorním souboru najdeme velmi specificky heterogenní skupinu dětí, zabývá se práce i jejím složením a postavením předkolního dítěte v takovéto skupině.

V teoretické části jsou vymezeny pojmy lidová kultura, folklor a folklorismus, je zde blíže popsán dětský folklor. Práce se podrobněji zabývá propojením dětského folkloru s dramatickou výchovou. V teoretické části jsou dále uvedeny metody a cíle dramatické výchovy obecně i s ohledem na předkolní dítě. Zabývá se také teoretickým hlediskem propojení různých věkových skupin dětí od předkolního věku až po starší školní věk s ohledem na jejich sociální vyspělost.

V praktické části je popsán a zreflektován akční výzkum, který zkoumá využitelnost rolí hry, improvizace a dalších metod a principů dramatické výchovy při procesu vzniku inscenace v konkrétním dětském folklorním souboru.

Prostřednictvím akčního výzkumu byly ukázány možnosti uplatnění dramatické výchovy v dětském folklorním souboru při úpravě jejich tvaru. Na základě výsledků výzkumu můžeme říci, že dramatická výchova je v dětském folklorním souboru uplatnitelná jak během procesu tvorby inscenace, tak v inscenaci samotné. Přináší do jejich projevu děti přirozenost. Výhodným se během výzkumu ukázalo být propojení několika věkových skupin dětí. Během procesu probíhala sociální interakce mezi dětmi a mladší se učily od starších. Nevýhodou tohoto propojení se ukázala nutnost diferenciací práce. Předkolní dítě zde má však nezastupitelnou roli. Je součástí procesu předávání lidové tradiční kultury. Nejprve je v roli příjemce, kdy od starších dětí nebo od vedoucích přijímá nové vědomosti a dovednosti, aby se později mohlo stát nositelem lidové tradice a předávat ji dál.

Klíčová slova

Dramatická výchova, folklor, předkolní a mladší školní věk, divadlo

Abstract

This thesis deals with use of drama in a children folklore group. The main aim is using of drama in education of children and creation of production. Another aim is to find out what advantages drama brings to children folklore group. The thesis also deals with a structure of a heterogeneous group of children (children of different ages) and with a role of a preschool child in such group.

In the theoretical part there are mentioned basic terms such as folk culture, folklore, children folklore and folklorism. Methods and aims of drama are also introduced. It deals with the connection between drama and children folklore group.

In the experimental part there is described a project which studies possibilities when using drama in a preparation of production in particular children folklore group.

Possibilities of using drama for production preparation were shown. The outcomes of the project enable us to say, that drama is useful during creation of production and even in production itself. It brings nature to children manners in production. Different ages of children have been beneficial - younger children were taught by the older ones. On the other hand, it was necessary to differentiate tasks for different age groups. Preschool child is in the role recipient of traditional folk culture. Later it becomes of bearer and passes the traditional folk culture.

Keywords

Drama in education, folklore, early childhood, school children, theatre

Obsah

ÚVOD	9
I. Teoretická část.....	11
1 Lidová kultura a folklor.....	11
1.1 Od folkloru k folklorismu	12
2 Dětský folklor	14
2.1 Historický vývoj dětského folkloru od počátku do dnes.....	14
2.2 Rozdělení a obsah dětského folkloru.....	15
2.3 Dětský folklor v současnosti	16
2.4 Specifika dětského folklorního souboru	17
2.4.1 Taneční výchova v DFS	17
2.4.2 Hudební výchova v DFS	18
2.4.3 Dramatická výchova v DFS	18
2.4.4 Výtvarná výchova v DFS.....	19
2.5 Cíle práce v dětském folklorním souboru.....	19
2.6 Zásady, formy a metody práce v dětském folklorním souboru.....	20
3 Dramatická výchova.....	21
3.1 Cíle a obsah dramatické výchovy.....	21
3.2 Metody dramatické výchovy.....	22
3.3 Dětská dramatická hra.....	26
3.4 Dětské divadlo a veřejné vystupování	28
3.5 Dramatická výchova a předkolní dítě	30
4 Práce ve včkově heterogenní skupině	33
4.1 Sociální vývoj dítěte předkolního věku.....	33

4.2 Sociální vývoj dítěte mladšího školního věku.....	34
4.3 Sociální vývoj dítěte staršího školního věku.....	35
4.4 Specifika práce ve včelích heterogenních skupinách	35
II. Praktická část	38
5 Cíl praktické části.....	38
6 Výzkumné otázky	38
7 Metoda.....	39
8 Vymezení a charakteristika skupiny, ve které byla praktická část realizována	39
8.1 Dětský folklorní soubor Malá Vonička Zlín.....	39
8.2 Charakteristika skupiny, ve které byla praktická část realizována	41
9 Přípravná fáze	42
9.1 Volba předlohy.....	42
9.2 Tvorba dramaturgicko - reflexní koncepce	43
9.3 Volba základních inscenačních prostředků	44
10 Vlastní praktická část	45
11 Vyhodnocení výzkumných otázek	68
ZÁVĚR	71
Literatura a informační zdroj.....	73
Přílohy	1
Příloha 1.1	1
Příloha 2.1	3
Příloha 3.1	4
Příloha 4.1	8

ÚVOD

Výběr tématu mé bakalářské práce byl ovlivněn hned několika skutečnostmi. Jelikož moji rodiče jsou vedoucími folklorního souboru, pohybovala jsem se v oblasti folklorního dění již od útlého věku. Od dětství jsem navštěvovala dětský folklorní soubor, ze kterého mám jeden velmi intenzivní zážitek. Nacvičovali jsme nové pásmo a paní vedoucí nás rozstavovala jako živé loutky po prostoru a předváděla nám, co máme říkat. Poté jsme několikrát po sobě nacvičovali následně jednu píseň. Cítila jsem se jako desetileté tvůrčí dítě, nepřijemná zkušenost.

Natřetí doba mezitím pokračovala a i samotní vedoucí dětských folklorních souborů si uvědomili, že by to mohlo jít i jinak. Dětské folklorní soubory vystupují na jevištích v krátkých etudách, pásmech, nebo šestiinscenacích, ale mají mnoho společného s divadlem. Tato myšlenka se také začala prohlubovat spolu s rozvojem u nás nové estetické disciplíny - dramatické výchovy. Další pokrok v této problematice byl umožněn díky založení školy folklorních tradic, kde se mohou vedoucí folklorních souborů vzdělávat v oblasti etnografie, folkloristiky, hudby, pedagogiky, psychologie, dramaturgie, scénografie a v neposlední řadě dramatické výchovy, díky níž za poslední roky úroveň dětských folklorních souborů stoupla. Před dvěma lety jsem byla na celostátní přehlídce dětských folklorních souborů v Jihlavě a viděla jsem, že více než polovina souborů zapojuje do svých inscenací prvky dramatické výchovy. Ovšem i přesto mi jako divákovi to stále vadilo. Obzvláště nepříjemnost dětí v naaranžovaných pózách a situacích, snažících se za každou cenu neuniknout z oblasti folkloru.

Jelikož jsem se s dramatickou výchovou setkala na fakultě a sama jsem měla zkušenosti z dramatického kroužku i z oblasti folkloru, rozhodla jsem se, že bych mohla jako téma bakalářské práce zvolit propojení dramatické výchovy a dětského folkloru. Výběr dětského folklorního souboru, ve kterém bych praktickou část realizovala, jsem měla usnadněný tím, že moji rodiče jeden takový soubor vedou.

Cílem mé bakalářské práce je ukázat možnosti, jak lze uplatnit metody dramatické výchovy při přípravě jevištního tvaru v dětském folklorním souboru. Co přináší dramatická výchova pro práci v dětském folklorním souboru. Zda má toto propojení

i n jaké nevýhody. Jak na prvky dramatické výchovy budou reagovat děti. Jakými způsoby můžeme dětem předávat povědomí o naší lidové kultuře a tradicích. Také se zamýšlíme na to, zda mohou být děti aktivními spoluúčastníky inscenace a zda je možné samotné propojení metod dramatické výchovy přímo v jevištním tvaru dětského folklorního souboru. Dále se také zamýšlíme na specifické vlastnosti heterogenity v dětském folklorním souboru - čím je specifická, zda lze v takových rozsáhlých skupinách pracovat. Zvláště se pak zamýšlíme i na roli předkolního dítěte v natolik různorodých skupinách.

Bohufel z oblasti dětského folkloru propojeného s dramatickou výchovou a o tak specificky v kolektivních skupinách, nebylo napsáno mnoho literatury. Proto musíme ve své práci často vycházet z vlastní zkušenosti.

I. Teoretická část

1 Lidová kultura a folklor

ŠFolklor je soubor slovesných, hudebních, pís ových, tane ních a divadeln dramatických projev s estetickou intencí. Tyto jevy vycházejí z tradice, kterou v tomto p ípad m fleme považovat za komplex výrazových a významových prost edk a postup .õ (Beneš, 1980, str. 5).

Dle Frolce je n kdy za folklor myln ozna ována celá lidová kultura. Ta v-ak zahrnuje mnohem více nejl jen samotný vý-e definovaný folklor. Lidová kultura je tvo ena lidem a zahrnuje jejich kařdodenní řivot po jejich duchovní, sociální, materiální, pracovní i osobní stránce. Lid tomu co d lal, skute n v il, m l v tom své opodstatn ní. (Frolec, 1984)

M fleme íci, ře to byl řivotní styl lidu, protoře do lidové kultury je promítnuto v-e, co um li, v d li a d lali. Folklor a lidová kultura jsou velmi řasto spojovány hlavn s vesnickým lidem. Vypovídá o spole enství, ve kterém vznikly, a o v-em, co s ním bylo spojeno.

Lidovou kulturu m fleme rozd lit do t í struktur (Schauerová, 2010):

- Hmotná kultura ó tzv. artefakty. Cofl zahrnuje v-e, co lidé vytvo ili a dali tomu charakteristické rysy. Nap .: kroje, vý-ivky, kraslice, nástroje hudební i pracovní, architektura apod.
- Duchovní kultura ó m fleme ji zaznamenat v pís ních a lidové slovesnosti (jazyk, hry, říkadla, pranostikyí) anebo ve spole enských pravidlech chování, nap . u muziky.
- Sociální kultura ó vypovídá o rodin , i celé obci. Je zde jasn vymezeno postavení kařdého lena spole nosti, jistá pravidla, která platí.

M fleme íci, ře folklor je duchovní stránkou lidové kultury. Folklor samotný je udrřován tradicí, která je p ená-ena ústn . Byl tradován z generace na generaci. Pro

folklor je dědičný jeho nositel, který folklor nejen předává, ale i rozvíjí dle svých schopností (případně ochuzuje). (Brouček, Jeábek et al., 2007).

Mezi hlavní rysy folkloru můžeme uvést (Schauerová, 2010):

- Folklor je předně-ústní, paměťový, nikoli zápisem.
- Improvizace má různé varianty písní i tance.
- Je závislý na kontextu a prostředí spontánní činnosti.
- Dostává postupnou vazbu k užití muziky zaal jeden zpívat, ostatní se přidali, reagovali na něj.
- Synkretizace má spojení písní s tancem a instrumentální hudbou.
- Jsou zde patrné jasné estetické rysy v každé kultuře jiné (například v).
- Vzniká jako kolektivní projev má v tanci tvořili nadaní jednotlivci, tvořili v duchu té dané společnosti a ostatními to bylo přijato.

Na přelomu 20. a 21. století se zaal folklor učit (Brouček, Jeábek, et al., 2007, str. 219):

- Folklor slovesný má lidové písně (z hlediska slovesného), pohádky, povídky, legendy, povídky, vyprávění ze života, humoresky, pranostiky
- Folklor hudební - lidová píseň (z hlediska hudebního), lidové nástroje a lidová hudba.
- Folklor taneční má všechny základní druhy lidového tance: skoky, kola, chorovody, točivé tance, figurální tance
- Folklor dramatický má obecní hry, občanské, sousedské a selské divadlo, lidové zpívání, loutkové divadlo

1.1 Od folkloru k folklorismu

Pod hrozbou nepříznivého vlivu industrializace a globalizace na evropské začali poátkem 19. století vlastenci pociťovat potřebu zaznamenat a uchovat to, co bylo jim vlastní. Velmi vzrostl zájem literátů o folklor. Ve 30. až 80. letech 19. století zaal cílený sběr lidových písní a tance. Takovými sběrateli byli například: B. Němcová,

K. J. Erben, F. Sušil, F. Bartoň, K. Plicka, L. Janáček apod. Tyto události vyvrcholily roku 1895 na šNárodopisné výstavě v Bratislavě. Zde poprvé vystoupili tanečníci a zpěváci z Horácka na jevišti. Po vzniku 1. republiky se zájmy o lidový folklor rozšiřovaly v domáckém a autentický folklor jako takový pomalu mizel. (Brouček, Jeábek, et al., 2007; Schauerová 2010).

Kolem roku 1945 vznikla řada souborů, ve kterých se lidé snažili folklor udržet. Dnes už se však nesetkáme s folklorem v pravém slova smyslu, protože v dnešní době již nikdo nesplňuje hlavní rysy folkloru. Proto přišli odborníci s novým pojmem - folklorismus. Jindy také můžeme najít pojem druhá existence folkloru (Schauerová 2010), nebo scénický, stylizovaný folklor.

Š Folklorismus, termín zavedený 1962 H. Moserem pro existenci, vyuffití, adaptaci a přeměnu tradičních jevů lidové kultury v nepřírodních podmínkách. Jedná se o zprostředkování a předání lidové kultury z druhé ruky (Brouček, Jeábek, et al., 2007, str. 220).

Folklor a folklorismus se zásadně liší hlavně ve formě předávání. Pro folklor je typické ústní předání, nápodoba a spontánnost. Zatímco dnes se snažíme o v domě udržování a předávání folkloru. Dnes folklor v domě a cíleně využíváme. Typickými znaky folklorismu je v domě uchovávaní, šíření tiskem, rozhlasem, televizí, zápisy v kronikách, sbírkách a zprávkách. V současné době folklorismus plní hlavně funkci společenskou, zábavnou, rekreační, reprezentativní a estetickou. (Brouček, Jeábek, et al., 2007; Schauerová, 2010)

Folklor je nyní úzce vázán jen k menším společenským lokálním skupinám, zatímco dříve se jednalo o projev celé společnosti. Projevuje se hlavně ve snaze udržet některé tradice, například tradiční oslavy (stavění máje), obnovit lidový oděv, uchovat podobu tance a zpěvu (Brouček, Jeábek et al., 2007).

2 D tský folklor

š Pojem d tský folklor bývají ozna ovány d tské slovesné, hudební, pohybové (gymnastické i tane ní), dramatické a výtvarné projevy i drobné herní útvary, jimifl se d ti bavily ve chvílích volna v r zných ro ních obdobích, nebo které poufřvaly p i n kterých zvykoslovných p ílefitostech, souvisejících s d tským zvykoslovím v rámci zvyk a ob ad výro ních.õ (Jelínková, 1985, str. 3)

2.1 Historický vývoj d tského folkloru od po átku do dnes

Pojem d tský folklor se za al vymezovat afl v 60. letech 20. stol., do té doby bylo na dít nahlířeno jako na nedokonalého dosp lého podle vzoru J. F. Herbarta. Proto se sb ratelé d íve nezam ovali na specifi nost d tského projevu.

D tský folklor se za al více definovat afl v dob vzniku folklorismu, kdy za ali sb ratelé zapisovat i d tské hry, písn , íkadla, tane ky apod. Zpo átku byl zaznamenáván spí-e náhodn , protoře splýval s jinými folklorními flánry. Koncem 50. let 20. stol. v-ak na podstatu d tského folkloru upozornila Olga Hrabalová a výsledky prvních sb ratelských prací ukázaly p edev-ím hodnoty výchovné. Zejména pak p ínos pro rozvoj slořek osobnosti, individuality a tvo ivosti. Nejobsáhlej-í sbírky d tského folkloru sesbírali nap . F. Su-íl, F. Barto-nebo K. J. Erben. Bohuřel u Barto-e a Erbena docházelo k tzv. selekci, cofl vedlo k tomu, ře vyru-ili krajové rysy a výsledný text byl psán v obecné e-tin , v ítankách dokonce ve spisovné e-tin .

Tento sb ratelský zájem vyvrcholil na řNárodopisné výstav eskoslovenskaõ, která se konala v Praze roku 1895. Na této výstav se poprvé uvedl d tský folklor. Krom samotné výstavy pod názvem ř eské dít õ zde poprvé vystoupily d ti z Hor ácka v pódiovém vystoupení.

Od té doby byl d tský folklor, nebo spí-e d tský folklorismus, -í en hlavn skrze -kolu, byl zaznamenán v ítankách, p ípadn zp vu i tanci lidových písní. V té dob (první polovina 20.stol) byl ale d tský folklor stále řivý a mezi d tmi se -í il, proto se poda ilo n které sb ry zp esnit a pe liv ji zaznamenat lidové tance a pop vky d tí.

Na po átku 50. let za aly vznikat první d tské folklorní krouřky. Vedoucí t chto soubor se v-ak potýkali s metodickými nedostatky a nev d li, jak p esn d tem folklor

poblížit a hlavně v jaké podobě je uvést na jevišti. Proto se hledali z materiálů pro dospělé a tím vznikaly choreografie, kde děti tančí i párové tance, převodně určené pro dospělé.

Zvýšený zájem o český folklor způsobil to, že se u dospělých folklorních souborů začala zakládat i své vlastní české folklorní soubory. Tím byl do folklorního hnutí vnesen nový rys a to studium pramenů, případné podílení se na sběr a v domě uchování a předávání těchto tradic. (Schauerová, Hamar, et al., in Ondrušková, Uhlíková, 2006)

Dnes má prezentace českého folkloru na jevišti jiné kvality. Je to hlavně díky tomu, že se nezapomíná na děti, jakožto interprety, a jejich potřeby. Nechává se jim prostor pro spontánnost. *„Převodně byla prezentována pásma tanců, postupně však dochází i ke zpracování námětů, což umocňuje zejména písně, tance, taneční hry, ale také slovesný folklor i dramatické prvky (...), děti by měly být vedeny a neutlumit se jim jejich projevem.“* (Schauerová, Hamar, et al., in Ondrušková, Uhlíková 2006, str. 9)

2.2 Rozdělení a obsah českého folkloru

Český folklor můžeme rozdělit do dvou skupin. Na folklor pro děti, což je folklor, který dospělí vytvořili dříve, aby ovlivnili jejich vývoj. Děti jsou v tomto případě v roli příjemců. Do této skupiny můžeme zařadit například ukolébavky, říkadla, pohádky, hádanky atd. Druhou skupinou je pak folklor dětí, jehož autory jsou děti samy a traduje se jen mezi nimi. Můžeme zde zařadit například kádlivky, říkadla, různé hry apod. Ne vždy je však možné přesvědčit, zda jsou autory skutečně děti, protože v těch případech se jejich tvorba může prolínat s tvorbou toho, co dospělí vytvořili pro děti. (Bittnerová et al., in Janeček, 2011)

Český folklor můžeme dále rozdělit podle fláknů na slovesný, hudební, pohybový, taneční, dramatický a výtvarný. (Jelínková, 1985).

- Slovesný český folklor tvoří nejvíce skupinu tvoří říkadla (satirická, námětová, úlovcová například otloukání píle, výrobní například velikonoční, vánoční, říkadla ke hrám apod.). Dále jsou to rozpočítadla, hádanky, kádlivky, jazykolamy. Z prozaických druhů jsou to hlavně pohádky.

- Hudební populární lidový folklor a populární taneční kultura známá především četností, písně vázané k obyčejným tradicím (koledy), háleky a pasácké písně, taneční populární i populární kultura.
- Taneční pohybový lidový folklor a tvorba jejích hlavních pohybových tanečních her, například Eli-kaň, Zry, zry na pazry, Zlatá brána apod. Tyto hry dále dělíme na hry adové (hrají se v adě i zástupu) a hry kruhové (kruhové uskupení s nepřerývanými možnostmi variací). Do lidového tanečního projevu můžeme zařadit i tance spojené s určitou situací, například když přídá tanec Předeťku, hustý. Pro lidový taneční projev jsou typické základní taneční kroky jako poskoky, obyčejná chůze, krok písunný, výskoky apod. Velmi často doprovází tyto tance i různé druhy tleskání a pleskání. Dítě v tancích napodobuje pohyby typické pro běžný život jako například pletení vlny, přestávání máku apod. V tanečním pohybovém projevu dítě můžeme najít propojení vdechů a výdechů.
- Dramatický a výtvarný tvorivý lidový folklor a nalezneme ho hlavně v lidových hrách. Mezi výrazové prostředky hry patří kromě pohybu, zpěvu, slova i gesto nebo mimika. Nejčastěji se však s dramatickými prvky setkáme ve hrách výrobních a obřadních. Často jsou v tanci kratší dramatické útvary se zpěvem, například u králové, pastýšská hra, sv. Dorota apod. Za výtvarnou tvorivost pak považujeme výrobu předmětů ozdobných i užitkových z různých materiálů. (Jelínková, 1985; Schauerová, 2010)

2.3 Lidový folklor v současnosti

Š V standardních definicích se opakuje, že se folklor udržuje v kolektivní paměti, a že se na základě komunikace mezi lidmi, existuje ve variantách, odráží kolektivní normy i aktuální sociokulturní kontext. Z toho plyne, že živá folklorní skladba je vždy aktuální, srozumitelná, společensky nekontroverzní, ale nikdy není stejná. Tímto

charakteristikám v dnešní době vyhovuje jen málo oblastí folkloru. Detský folklor ovšem rozhodně flivý je. (Bittnerová et al., in Janečka, 2011, str. 27)

A kolik dle dnešního folkloru nerozlišují podle kulturní předlohy, stále mezi nimi je. Jsou určité skladby a říkadla, která se mezi dětmi stále tradují, dleflitá je vřdy jejich aktuálnost a funkčnost. To co je dleflité určují samy děti. Známe je například poekadlo šMáte mezeru, pojedete do sboru a jeho další variace, nebo hry šTětytiopiceo a šCukr, káva, limonáda. Dleflitá je také schopnost improvizace, děti si samy domýšlejí různé obměny a předávají je dál. Díky tomu máme šici, fle detský folklor stále flije. (Bittnerová et al., in Janečka, 2011)

2.4 Specifika detského folklorního souboru

Nejspecifitjím rysem detského folkloru je jeho synkretičnost. Detské folklorní soubory jsou zejména jediným druhem zájmovéinnosti, ve které jsou propojeny všechny estetické disciplíny. Zaměřují se na rozvoj dítěte po hudební, pohybové, dramatické i výtvarné stránce. Děti zpívají, přednáší, tancují, mají na sobeoblečný kroj, v lidovém divadle mají roli herce, to vše je dletem pirozené, proto jim nedělá problém dlat všechny tytoinnosti soubřn, ruku v ruce. (Schauerová, Hamar et al., in Ondrušková, Uhlíková, 2006)

2.4.1 Taneční výchova v DFS¹

Taneční výchova v detském folklorním souboru neslouží jen k provedení jednotlivých tanečních úkonů na jevišti, ale také k osvojení charakteru jednotlivých tanců. Mimo to prostřednictvím taneční výchovy u dětí rozvíjíme koordinaci celého těla, orientaci v prostoru, učíme se synchronizaci s tanečním partnerem, nebo s celou skupinou tancujících dětí. (Schauerová, Hamar in Ondrušková, Uhlíková, 2006)

Součástí taneční výchovy je i pohybová výchova, jelikož je třeba tělo špřipravit pro provádění určitého tanečního pohybu. Mezi takové cviky máme například správné držení těla, posilování svalových partií, hybnost a hbitost těla, prostorové

---

¹ DFS – dětský folklorní soubor

a rytmické citění, kontakt s partnerem a se skupinou. Budujeme u dětí fyzickou kondici a vztah k pohybu. (Kufelová, 2000)

2.4.2 Hudební výchova v DFS

Hudební výchova je také nedílnou součástí fungování dětského folklorního souboru. Písně jsou vyuffivány jako samostatná slofka, a ufl se jedná o sólový, nebo sborový zpěv. Mfě být bez hudebního doprovodu, nebo v doprovodu s cimbálovou, dudáckou, gajdoškou, hudeckou, nebo jinou muzikou. í jen s jedním hudebním nástrojem. V t-inou se v-ak písně zakomponují do celé choreografie a tvo í tak spolu komplex pojící se jedním námětem, nebo tématem. Písně slouffí také jako doprovod k tanci. (Jelínková, 1985).

V rámci hudební slofky se u dětí rozvíjí fyzická hlasová kondice, správná intonace, harmonické a rytmické citění. Děti si také osvojují nářečí a jazykový dialekt, který je potřebný ke správné interpretaci daného regionu, a tvo í si také svůj vlastní písňový repertoár. Vyvoláváme v dětech touhu se seznamovat s novými písničkami a motivujeme je k utváření si vztahu k nim. (Schauerová, Hamar, in Ondrušková, Uhlíková, 2006)

2.4.3 Dramatická výchova v DFS

Jakákoli jevištní prezentace se neobejde bez dramatické výchovy. Tuto oblast by měl mít šna starosti" choreograf nebo režisér, který staví celé folklorní íslo. Stejně jako se děti učí ovládat své tělo v pohybové a taneční výchově, měly by se naučit ovládat i svou mimiku a gesta. Právě k tomu by měla slouffit dramatická výchova. A nejen k tomu. Děti by se měly jejím prostřednictvím naučit lépe vnímat svůj nonverbální projev, kterým měly dávat najevo určité emoce, nebo reagovat na to, co se děje na jevišti. Učí se ostatní vnímat jako partnery, spolupracovat a reagovat na ně, ale také na diváky. Práce s rekvizitou by jim neměla být cizí.

Součástí v-íny výstup dětských folklorních souborů je i mluvené slovo, buď v podobě dialogu, nebo monologu, které je spojeno s hereckým výstupem. Proto by si měly děti osvojit i základy rétoriky, například zvláštnosti přednesu písní, koledí, písní

pozdravu nebo p i vtipném dialogu, aby jej podaly takovým zp sobem, aby vtipným z stal a p sobil p esv d iv . S tím úzce souvisí i seznamování se s dialektem dané oblasti, který tak nep ímo uchovávají pro dal-í generace. D ti v t-inou vystupují na jevi-ti, kde se seznamují se scénickými prvky jako je opona, sv tla, mikrofony, zákulisí apod. (Schauerová, Hamar, in Ondru-ková, Uhlíková, 2006).

2.4.4 Výtvarná výchova v DFS

Hlavním výtvarným aspektem v d tském folklorním souboru je ur it kroj. Dít se seznamuje s jeho ástmi a umí je pojmenovat, zná jejich funkci i využití. D ti se také u í, jak o kroj pe ovat. Vedoucí se snaží d ti seznamovat s regionálními zvlá-tnostmi jejich kroje, p ípadn s rozdíly kroj dal-ích oblastí. Ke kroji pat í i celkový vzhled a úprava d tí. D ti se u í, jak mají mít upravené vlasy, co mohou mít za dopl ky, které se ke kroji váflí, naopak co by na sob mít nem ly. V dne-ní dob , zvlá-t u star-ích d v at, by m li vedoucí e-ít i vhodnost lí ení. M fleme íci, fle se snažíme u d tí vyp stovat pov domí o vhodnosti osobní prezentace. Kdyfl se jede nap . n kam na zájezd a d ti jifl na sob nemají kroj, jaké oble ení je vhodné jako spole enské, nebo reprezentativní. (Schauerová, Hamar, in Ondru-ková, Uhlíková, 2006).

2.5 Cíle práce v d tském folklorním souboru

D íve se d tský folklor p edával (hlavn zpo átku) v rodin , ale dnes tomu tak jifl není. Dále to byla -kola, kde se d ti mohly s folklorem setkat. Bohufl v sou asnosti se ani ve -kole d ti s folklorem nesetkávají. Tato funkce tedy z stala hlavn d tským folklorním soubor m, proto by m l být folklor nejen prost edkem jejich výchovy, ale i cílem.

Práce v d tském folklorním souboru by m la být cílen výchovná. Vedoucí by m l svou inností d ti rozvíjet po stránce **du-evní** (citové, esteticko-um lecké, etické a intelektuální), **t lesné** (ovliv ovat správn jejich r st a vývoj) a **spole enské** (vztah ke kolektivu, spole enské vystupování, pocit zodpov dnosti, nesobeckost a kamarádství). Jedním z cíl práce v d tském folklorním souboru je *š vytvo it z dít te osobnost svého*

druhu a práci v kroužku mu dát určitě hodnoty a vklady, z nichž bude jistým způsobem erpat po celý život. (Jelínková 1985, str. 10).

Dalším cílem práce v dětském folklorním souboru je enkulturace, což je *š sociální proces, kterým se formou učení a osvojování předává kultura z jedné generace na druhou a zároveň se tím reprodukuje.* (Brouček, Jeábek et al., 2007). S tím úzce souvisí i utváření si vztahu k folklornímu dědictví. Aby děti uměly chápat hodnotu národního kulturního dědictví, samy si je udržovaly a případně je předávaly dál.

Die a vo folklorném súbore okrem (i) umeleckých disciplín navyše spoznáva tradície svojich predkov, u í sa rozlišova regionálne zvláštnosti, objavuje detstvo svojích rodičov a starých rodičov, zaujíma sa nielen o ich piesne a tance, ale aj o ich všeobecné predstavy o kráse, pravde a dobre. Na tomto mieste by sme mohli dodať, že detský folklórny súbor je tak aj prostriedkom estetickéj výchovy detí. (Schauerová, Hamar, in Ondrušková, Uhlíková, 2006, str. 13)

2.6 Zásady, formy a metody práce v dětském folklorním souboru

Obsah a forma práce by měly odpovídat věku dětí, pro které je určena. Pro nejmladší děti volíme hravou formu práce, využíváme metody hry a materiál jim určený. U starších dětí můžeme použít metody školní výchovy používané například v hodinách hudební nebo tělesné výchovy a zahrnovat i ty, které prvky z repertoáru pro dospělé. Hlavní věc je, aby práce byla pro děti zábavná, pestrá a oslovila je.

Je však důležité dodržovat přesnou, předem promyšlenou strukturu hodiny, do které bychom měli zahrnout jak pravidelná cvičení, opakování z minulých hodin, tak i nové prvky, například novou píseň, hru, taneční krok apod.

Při osvojování nové látky je důležité postupovat od nejjednoduššího k nejsložitějšímu. Je třeba postupovat metodicky krok po kroku, úkon po úkonu a postupně tyto úseky spojovat ať vznikne potěbný celek. (Jelínková, 1985)

3 Dramatická výchova

Mým záměrem v této kapitole není podrobně pojednávat o dramatické výchově. Toto téma je velmi obsáhlé a již bylo mnohokrát zpracováno. Přiblížím jen tu část, která se blíže týká mého výzkumu.

Podle Praktického divadelního slovníku je dramatická výchova *šmetoda osobnostního a sociálního rozvoje účastníků především formou dramatické hry; zaměřuje se na obrazotvornost, tvořivost, citovou výchovu, vztah ve skupině, samostatné myšlení* (Richter, 2008, str. 37).

Dle Machkové je dramatická výchova *činnostní zkušeností jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů* (Machková 2007, str. 32). Toto učení probíhá prostřednictvím hry, nejčastěji pomocí hry v roli v nastolené fiktivní situaci.

Dramatická výchova vychází z anglického slova drama a z dramatického umění přijímá hlavní jádro, a to sice svět fikce.

3. 1 Cíle a obsah dramatické výchovy

Cíle dramatické výchovy jsou vázány ke skupině nebo instituci, ve které dramatickou výchovu aplikujeme. Záleží také na jejím využití, zda chceme poufít dramatickou výchovu k rozvoji jedince, nebo chceme dojít až k inscenaci. Ve škole i mateřské škole jsou cíle dramatické výchovy vázány s cíly Rámcového vzdělávacího programu. Zatímco v zájmovém kroužku, nebo právě v dětském folklorním souboru, si cíle dramatické výchovy určuje vedoucí dle plánů, které se vztahují na určité časové období.

Můžeme říci, že v obecném cílem dramatické výchovy je osobnostní, sociální a emocionální rozvoj jedince. Rozvoj jeho komunikativních dovedností, tvořivosti a obrazotvornosti. Pomocí dramatické výchovy také v dětech vytváříme vztah k umění a kultuře. Proto můžeme cíle rozdělit do tří oblastí a to sice na cíle vztahující se k oblasti dramatické, sociální a osobnostní. (Machková, 2007; Machková 2004, Bláhová 1996)

---

² Pojem dramatická výchova dále definují například: Valenta 2008, Svobodová, Těždová 2011, Pracha, Walterová, Mareš 2009, Bláhová 1996.

Konkrétní cíle dramatické výchovy se pak váží k jejím metodám, které vtisknou cílům specifický charakter.³

Přítvoření cílů by měl učitelpřipadně vedoucí brát ohledy na věk, zkušenosti a potřeby dětí. Po stránce tělesných potřeb mají předškolní a mladší školní děti vztah k potřebe pohybu, zatímco starší děti mají spíše potřebu boje. Po stránce intelektuálních potřeb je třeba předškolním a mladším školním dětem dát možnost poznávání a zkoumání nových věcí. Zatímco u starších dětí je třeba naplnit jejich potřebu prezentovat, co jim v dě, a dát jim možnost seberealizace. Po stránce sociálních potřeb je třeba nechat pocítit věm dětem, že nikam patří, že jsou ve skupině přijímány a milovány, mají zde přátele. Dát věm dětem možnost prezentace, aby každé dítě mělo možnost být alespoň na chvíli středem pozornosti. Ale měly by pochopit, že i ostatní mají své potřeby. Po stránce citových potřeb dítě potřebuje přijímat a projevovat celou škálu emocí, se kterými bude umět nakládat. (Machková, 2004)

Obsah dramatické výchovy bychom měli volit dle aktuálních potřeb dětí, ale zároveň bychom se měli zaměřit i na vývoj do budoucna. Proto bychom si měli předeslat vybrat materiál, téma, oblast, kterou se budeme chtít zabývat, a na základě tohoto výběru pak volit jednotlivé metody, kterými dítě toto téma přiblížíme. Obsahem dramatické výchovy však není jen samotné drama - je úzce propojena s humanitními vědami. Zejména pak s psychologí, pedagogí, sociologí, kulturní antropologí a etnografí. Dále také s historií i literaturou, která nabízí mnohé životní situace a náměty. (Machková, 2004)

3.2 Metody dramatické výchovy

Podle Valenty by se dalo jednoduše říci, že metoda je šesta ků. Ale v dramatické výchově měme mít hned několik výkladů toho, co je to metoda. Metodou měme označit celý systém dramatické výchovy, jakožto metodu výchovy. Měme říci, že je to základní metodický princip systému. Metoda dramatické výchovy je hra v roli. Metodou měme označit i styl práce konkrétního učitele nebo vedoucího. Termínem metoda rozumíme i soubor dějových postupů založených na stejných principech, například

---

³ Více o cílech vázaných k metodám dramatické výchovy pojednává Valenta 2008 na str. 62.

metoda pantomimy, metoda improvizace, kde je společným principem hra v roli. Metoda může být určitý postup, který je konkrétní činností, např. zpomalená pantomima. (Valenta, 2008)

Valenta dělí metody do tří celků :

A. **Metoda plné hry** – jedná se o velmi výraznou hru v roli. Do sdělovacích aktivit je zapojeno vše kolem postavy (nonverbální projev, pozice v prostoru, vztah k objektům a postavám, zvuky doprovázející činnost, hlasová modulace apod.)

B. 1. **Metody pantomimicko-pohybové** – vyflaďují od hrát pohyb bez zvuku a slov - jejich podstatou je tělo a prostor. Mezi tyto metody patří:

- Pantomima – statická, dotyková, mechanická, narativní, ozvučená
- Pantomimický dabing a překlad
- Pantomimizace prostoru, prostředí a včít
- Parafrázování pohybem
- Plná pantomima
- Pohybová cvičení
- Pohybový rituál
- Proxemické –kály postoj
- Předávaná pantomima
- Přetahování
- Sekvenční pantomima
- Taneční drama
- Transformovaný pohyb
- Zpomalená, zrychlená pantomima
- Zrcadlení
- živá loutka
- živé obrazy (nehybné)

2. **Metody verbální zvukové** – jsou založeny na zvuku i e i. Jelikož e verbální doprovází i e tělo, kterou nelze tak snadno oddělit jako část verbální,

po itá se s tím, fle v následujících metodách bude zapojena i nonverbální stránka. Primárn jsou však zam eny na e , p ípadn zvuk. Mezi tyto metody pat í:

- Narace
- Alej
- Alter ego
- Brainstorming
- tení
- Dabing
- Dialogické monology
- Diskuse
- Disputace
- Dotazování ó horká flidle, interview, tisková konference, pr zkum
- Extralingvistické hry ó zvukový dabing, zvukové efekty i kulisy
- Hádka
- Hlasová cvi ení
- Chór
- Imaginativní hra
- Konverzace
- Mluvící p edm ty
- Monolog
- Neviditelné hlasy
- Porada
- Recitace
- Rozhovor
- Verbální a zvukový rituál
- Zástupná e
- Zp v a hudební exprese

C. 1. Metody graficko-písenné ó jsou to metody dopl ující a podporující metody základní (vý-e uvedené). Tyto metody napomáhají rozvinutí a prohloubení metod

základních. Jsou založeny na písemném, kresebném, malovaném apod. projevu.

Mezi tyto metody patří například :

- Beletrie
- Deníky
- Dokumenty
- Dopisy
- Dotazníky
- Eseje
- Foto a film
- Inzeráty
- Logo, slogany, názvy
- Mapy, plány
- Myšlenkové mapy
- Obrazy, obrazové představy
- Recenze
- Reflexe
- Scénáře
- Zprávy
- životopisy

2. Metody materiální -včetně jsou založeny na práci s hmotným předmětem, materiálem, hmotou. Nikoli s lidským tělem. Tyto metody jsou také doplňující a podporující základní metody, nejsou však nepotřebné. Měly by být použity pro úpravu prostředí, které se blíží více k základním metodám. Mezi tyto metody patří například :

- Práce s jakýmkoliv objektem a scénickým objektem, například s nábytkem
- Práce s kostýmem
- Práce s loutkou
- Práce s maskou
- Práce s papírem
- Práce s prostorem

- Práce s rekvizitou, v cí
- Práce se stoji, p ístroji
- Práce se sv tlem a stínem
- Práce se zástupnými p edm ty

3.3 Dít a dramatická hra

Hra nep iná-í fládný hmatatelný výsledek, p iná-í hlavní profitek, projekci a identifikaci. Hra by m la být dobrovolná a nikdo by k ní nem l být nucen. Hra je založena na principu, že n co je jen šjakož. Tento princip je společný pro hru d tskou, hru dramatickou i samotné divadlo. Každá hra, a ufl pohybová, sout flní, koncentra ní nebo dramatická má v-ak svá pravidla, a ufl psaná i nepsaná, ale p esto jasn vymezená, kterými by se m li v-ichni hrá i ídit.

Dramatická hra m fle mít r zné formy a organizaci, ale základem pro ni je komplex dramatických prvk . A to sice: *šjednání, role dramatická nebo alespo mezilidská, situace a d j.õ* (Machková, 2007, str. 35). Dramatická hra má mnohé společné se spontánní nám tovou hrou d tí zvlá-t p ed-kolního a mlad-ího -kolního v ku. Proto t mto d tem ne iní v t-í problémy voln vstupovat a vystupovat z dramatické hry.

šDramatická hra je volná, improvizovaná, v t-inou kolektivní hra v modelové situaci s dramatickým jednáním bez p edem ur eného výsledku. Není ur ena k nahlížení divákem, nýbrfl k vnit nímu profítku ú astník .õ (Richter, 2008, str. 36). Cílem dramatické hry je vyzkou-et si jednání v modelové situaci, která m fle nastat i v reálném flivot . Dít si tak m fle pomocí této hry vyzkou-et šprofítõ r zné flivotní a sociální situace a m fle si vyzkou-et jejich e-ení r znými zp soby, av-ak bez reálných d sledk . M fle si také vyzkou-et zaflít stejnou situaci z r zných úhlí pohled , v r zných rolích.

Základem dramatické hry je krom dramatické situace i hra v roli. Rozli-ujeme t i úrovn hry v roli: (Valenta, 2008)

- **Simulace** ó transformace sebe sama do fiktivní situace. Tato úrove hry v roli ne iní problémy zejména p ed-kolním a mlad-ím -kolním d tem. Star-í d ti mohou být ob as zdrflenliv j-í, stále prezentují sami sebe.

- **Alterace** o hrá na sebe bere roli, která je vymezena nějakou funkcí, povoláním, jde o určitý způsob chování vztahující se k postavě, jejíž roli na sebe bere. I tuto úroveň zvládají předškolní a mladší školní děti.
- **Charakterizace** o jde více do hloubky postavy, do jejího vnitřního života, motivací, postojů. Vztahuje se k postavě její vnitřní život, který se pak odráží i na jejím zevnějšku. Této úrovni hry v roli jí předškolní ani mladší školní děti nejsou schopny. Samozřejmě záleží na výspělosti a zkušenosti dětí, ale dítě je obvykle schopno charakterizace až kolem 14. roku.

Spolu s dramatickou hrou se velmi často objevuje i termín improvizace, což je dle praktického divadelního slovníku *šp edem nep ípravená a nefixovaná innost, vznikající až v dané chvíli. V divadle je to metoda tvorby, jíž se v přípravě hledá a později fixuje výsledný obsah a tvarí ů* (Richter, 2008, str. 64). V dramatické výchově dává dětem pomocí fiktivní situace možnost spontánní, svobodné a podle svých představ řešit daný problém. Improvizace můžeme rozdělit do dvou skupin: (Bláhová, 1996)

- **Improvizace bez dramatického děje** o cílem není řešit problém ani hledat východiska, nýbrž rozvoj určitých dovedností, nebo uspokojení psychických potřeb jedince. Tyto typy improvizací můžeme dále rozdělit na dvě podskupiny:
  - o Improvizace bez kontaktu o probíhají simultánně vedle sebe, ale každý hraje sám pro sebe
  - o Improvizace s kontaktem o jsou založeny na spolupráci a děti vstupují do rolí někoho jiného. Díky tomu, že se v těchto improvizacích nemusí řešit žádný problém, se děti mohou lépe soustředit na svou roli a více se do ní vcítit.
- **Improvizace s dramatickým dějem** o je určena dramatickou situací, kdy hráči hledají její příčinu, zaujmou k ní postoj a posléze ji nějakým způsobem řeší. Má zdroj dramatického napětí i konfliktu. Je založena na dialogu, který nabízí hráčům situace a role.

3.4. Detské divadlo a veľné vystupování

Dleflitým faktorem k veľnému vystupování d t í je jejich v k a zku-enosti skupiny. Machková i Palar íková uvádí, fle je vhodné za ít s veľným vystupováním d t í afl po skon ení fáze sebepoznávání, kdy jifl nebudou mít d t í tendence se p íli- p edvád t, anebo naopak p ekonají fázi stydlivosti. Cofl je podle nich afl kolem 8. roku flivota dít te.

P ed-kolní a mlad-í -kolní d t í, cca do 8 let v ku dít te, nemají je-t zcela osvojenou vn j-í hereckou techniku, proto fle tyto p edpoklady se vytvá ejí afl pozd jí. Osvojují si je postupn a po ástech. Nejprve se u í dovednosti koordinace svalstva hlavn pak mimického, utvá í se jim hlas a slovní zásoba. Vnit ní hereckou techniku d t í nezvládají v bec, nejsou na to je-t dostate n vysp lé, jelikofl si neuv domují ani svoje vnit ní pochody. S vnit ní hereckou technikou jsou schopny se d t í seznamovat nejd íve v dob puberty. Dít v-ak m fle na jeví-ti vypadat p írozen , kdyfl má motivaci, které v í, íli jeho jednání a výraz vychází z nastolené situace, kterou p íjímá a orientuje se v ní. (Machková, 2004).

V d tském divadle je volba nám tu vfdy ovlivn na výchovnými zám ry pedagoga, pedagogickým cílem, ve kterém reflektuje pot eby hrá . Dle toho volí nám t í divadelní prost edky. Musí brát ohled na v k a zku-enost d t í. Z ehofl vyplývá, fle pedagog si musí na za átku stanovit cíle odpovídající dané skupin , ve které chce proces realizovat.

Nefl v-ak dojde k samotné realizaci, m l by se pedagog zaobírat p ípravnými fázemi: (Palar íková, 2001, Machková, 2004)

- **Volba p edlohy, nám tu** ó m l by zváflit nosnost tématu, vhodnost tématu k v ku d t í a v neposlední ad , jaké obohacení by mohl d tem p ínést.
- **Analýza p edlohy** ó hledání situací, rozbor jednání postav, hlavní my-lenka, flánr apod.
- **Dramaturgická práce s textem** - úpravy textu, -krty, ur íme si, co vlastn chceme inscenací sd ílit

- **Volba základních inscenačních princip , reflejní zám r ó ekneme si,** jakým zp sobem to chceme sd lit. Zde adíme i p ípadné propojování s hudební i tane ní slofkou

N které, nebo i v-echny tyto fáze jifl m fle pedagog probírat i s d tmi, záleflí na jeho osobní volb a vysp losti d tí. Jakmile bude mít vý-e uvedené fáze ujasn ny, m fle p ejít k samotné realizaci.

Palar íková uvádí mezi hlavní metody inscena ní práce s d tmi improvizace a hry: (Palar íková, 2001, str. 17)

1. *šPr pravné hry a technická cvi ení, jenfl prolínají v-emi fázemi inscena ní práce.*
2. *Improvizace postav, prost edí, situací vy atých pedagogem z p edlohy, kterou d ti neznají.*
3. *Improvizace a hry následující bezprost edn po seznámení se s p edlohou ó vyjád ení záfltku*
4. *Rozehrávání nám tu ó improvizace prost edí, charakteriza ní cvi ení, improvizace situací, ov ování prost edk*
5. *Improvizace p i tvarování situací a celku inscenace*
6. *Improvizace jako pomocná metoda tvorby scéná e*
7. *Improvizace jako metoda vzniku celé inscenace*
8. *Improvizace ve fixování situacíõ*

D leflitým a náro ným krokem je i obsazení rolí. Je nutné toti fl spojit p sobení postavy na diváka s pedagogickým hlediskem. Pedagog by se m l zamyslet nad p sobením role na dané dít , které ji ztvár uje - nakolik odpovídá jeho moflnostem a pot ebám. Také by se m l ohlífllet na pozici dít te ve skupin a celkovou aktuální atmosféru skupiny. N kdy m fle obsazení vzniknout spontánn b hem improvizací. Je v-ak dobré obsadit do jedné role více hrá . B hem fixování, nebo i b hem prezentace inscenace m fle docházet k r zným posun m a tím také k prom nlivosti obsazení rolí. (Machková, 2004)

3.5 Dramatická výchova a předkolní dítě

Charakteristickou činností dítěte předkolního věku je hra, která je také základním principem dramatické výchovy. Proto se dramatická výchova jeví jako vhodný způsob práce a vzdělávání předkolních dětí. Dramatickou výchovu můžeme podle Tmejdové chápat jako *šprost edek vhodný pro předávání zkušeností, v domostí, dovedností a postoj obecn , cožl považujeme v předkolním věku (í) za velmi fládoucí.õ* (Svobodová, Tmejdová, 2011, str. 46-47). Všechny činnosti dítěte předkolního věku by měly mít charakter hry a dítě by do nich nemělo být nuceno, ani by nemělo být hodnoceno.

Dramatická výchova pracuje na základě několika principů, které jsou vyvířivány i při práci s předkolními dětmi v mateřské škole. Tyto principy jsou: (Svobodová, Tmejdová, 2011)

- **Princip aktivity, profltku a zkušeností** – aktivita je jedním ze základních požadavků kvalitního vzdělávání předkolního dítěte. Prostřednictvím aktivity dítě projeví svůj názor, zájem nebo potěbu. Proflívání je sice velmi individuální záležitost, ale pokud se podaří navodit situaci, kterou bude každé dítě vnímat podobně, dojdou všichni i k podobné zkušenosti.
- **Princip hry** – protože je pro předkolní dítě hra přirozená, nedělá mu problém hru přijmout. Je však důležité, aby byla hra svobodná, neměla by mít pro hráče fládný cíl nebo prospěch, hrají si jen pro radost. Hra má také vymezen svůj čas a prostor, má pravidla. Nejtypičtější hrou pro předkolní věk je hraní námětová, která je vyvolána dětskou touhou stát se někým jiným, vyzkoušet si roli maminky, paní učitelky, pejska apod. S tím blíže souvisí i následující princip.
- **Princip hry v roli** – předkolní děti neměly obtíže do rolí vstupovat. Musíme však myslet na základní pravidlo, cožl je pravidlo šjakoõ. Dítě je šchráneno rolí, flil si může zaflít n které situace bez reálných následků. Pro předkolní dítě je tento princip (a zároveň i metoda hry v roli) velmi přirozený, vychází z potěb dětí a dává jim možnost poznání a tvořivosti.

- **Princip tvořivosti a fikce** – tyto principy by se měly u předkolních dětí podporovat a rozvíjet. Pedagog by měl přijímat všechny nápady dětí a podnícovat je ve vymýšlení dalších. Také by se neměl spokojit jen s jedním možným řešením, ale snažit se s dětmi hledat různé variace a možnosti. Na závěr by měl pedagog vše shrnout, aby si mohly děti lépe představu ujasnit. Prostředkem pro rozvoj tvořivosti je právě fikce.
- **Princip partnerství** – je princip, bez kterého dramatická výchova nemůže fungovat s jakkoli starou skupinou dětí. U předkolních dětí by však mělo být partnerství propojeno i s neřízenými činnostmi.
- **Princip objev, zkoumání, experimentace a improvizace** – vše, co předkolní dítě dělá, je víceméně zkoumání něčeho nového. Pomocí dramatické výchovy, prostřednictvím hry, může dítě prozkoumat různé situace a pomocí hrového experimentu nahlédnout do problému z více úhlů pohledu. Dítě přijímá tyto činnosti jako hru, zatímco pedagogovi umožňuje splnit jeho záměr, a to sice dovést dítě k nějakým pravidlům, nebo ke vzdělávacím činnostem.
- **Princip psychosomatické jednoty, empatie** – jedná se o jednotu těla a duše, kdy se dítě učí vnímat své vlastní tělo a své prožitky a jednat v souladu s tím, co cítí. Pro předkolní dítě by měla být tato jednota samozřejmostí, protože jedná spontánně a bezprostředně.

Dramatická výchova pracuje s velkým množstvím metod, ale ne všechny jsou vhodné pro děti předkolního věku. Proto musíme metody volit dle schopností, zkušeností a vyzrálosti dětí. Každé dítě je jinak vyzrálé a to, co pro jedno může být zvládnutelná metoda, druhé nezvládne. Dle Tvejdové by měl pedagog volit metody podle vlastní zkušenosti, potřeb a možností dětí. Pokud s metodami dramatické výchovy s předkolními dětmi teprve začínáme, měli bychom postupovat od nejjednodušších metod k těm složitějším.

Mejdová se Svobodovou ve své knize Metody dramatické výchovy v mateřské škole uvádí jimi vyzkoušené metody dramatické výchovy s předloženými příklady:

- Asociativní kruh
- Práce s rekvizitou
- Narativní pantomima
- Simultánní pantomimická ilustrace
- Diskuse
- Hra v roli
- Improvizace
- Mironzo
- živý obraz
- Ofivlý živý obraz
- Vnitřní hlasy
- Horká flidle
- Reflexe
- Postojová kála
- Tvůrčí psaní (píseň pedagog)
- Zástupné představení a loutky
- Zvuková koláž, zvukový kruh
- Zrcadla

4 Práce ve v kov heterogenní skupin

V této kapitole bych se chtěla zaměřit na méně tradiční případ v kov heterogenní skupiny, a to sice na propojení n kolika v kových období. Přesněji dříve od před-kolního vku až do puberty, protože takto v kov heterogenní skupiny se velmi často objevují právě v dětských folklorních souborech. Tato tematika bohužel není zpracovaná v literatuře, a tak budu v následujících podkapitolách vycházet z vývojových studií jednotlivých období, z poznatků o práci v heterogenní skupině dříve od před-kolního vku a z vlastní zkušenosti.

4.1 Sociální vývoj dítěte před-kolního vku

Před-kolní období je typické pro druhotnou socializaci dítěte. Ta probíhá mimo rodinu, nejčastěji v mateřské škole, ale může probíhat i v zájmových kroužcích, které dítě navštěvuje. Dítě se socializuje prostřednictvím interakce s ostatními dětmi i dospělými, učí se novým sociálním dovednostem. Dítě by mělo být schopno se samo zařadit do jiných sociálních skupin, není to rodina. V tomto období získává dítě nové sociální role: roli spolužáka v mateřské škole, roli kamaráda, roli vrstevníka apod.

Důležitý je kontakt dítěte s jejich vrstevníky, protože jen s vrstevníky může dítě vytvářet rovnocenné vztahy a může rozvíjet své prosociální chování. Může se prosadit i se naučit spolupracovat. Děti se navzájem ovlivňují jak po stránce sociální, emotivní, tak po stránce kognitivní. Učí se prostřednictvím sociálního učení. Dítě může mezi svými vrstevníky uspokojit své potřeby a zároveň získat nové zkušenosti. Způsob získávání zkušeností můžeme rozdělit do několika kategorií (Matějka, 1999, in Vágnerová, 2005) :

- Soupeření a sebepoznávání o dítě se potěbuje před ostatními předvést a posílit tak svou sebevědomost
- Spolupráce a souinnost o objevují se při skupinových hrách s pravidly
- Projev solidarity o projev soucitu a nabídnutí opory někomu, kdo je znevýhodněn
- Zvládnutí konflikt o s ohledem na obě strany

- Ovládní pocit zklamání a lítosti o kdyfi je n které dít odmítne, nap . p i h e

P ed-kolní dít má pot ebu se prosadit, musí ale najít zp sob, jak toho dosáhnout. Prosadit se m fe jen mezi d tmi stejn starými, protofe star-í d ti a dosp lí jsou pro n j konkurencí, kterou nemohou p ekonat. Dosp lý je pro n stále d lefitou autoritou. Ve vrstevnické skupin dochází asem k diferenciaci sociálních rolí. Každé dít má ve skupin n jakou roli, n jaké postavení. M lo by se nau it rozeznávat a poufívat zp sob chování v konkrétních situacích, podmín ných jeho sociální rolí.

V p ed-kolním v ku vznikají i první kamarádské vazby, které mají aktuální a subjektivní význam. Díky takovýmto vztah m v-ak d ti zmír ují sv j egoismus a rozvíjí se u nich pozitivní vztahy v i druhé osob , dít si také roz-i uje svou sociální sí . (Vágnerová, 2005)

4.2 Sociální vývoj dít te mlad-ího -kolního v ku

Dít mlad-ího -kolního v ku získalo novou sociální roli, roli -koláka. Spolu s ní dít ti p ichází vedle hry i u ení a práce. Av-ak jeho druhotná socializace se prohlubuje. Mlad-í -kolní dít vyhledává spole nost, zvlá-t pak mezi svými vrstevníky. Ostýchavé d ti, které se p íli-do kolektivu nezapojují, jsou spí-e výjimkami.

Mlad-í -kolní dít se je-t nezaobírá vlastními vnit ními profitky, ani citovými problémy. fiije ve sv t v cí a d j , které poznává. Na základ tohoto poznávání si dít více v-ímá vztah mezi lidmi a d j , které se kolem n j odehrávají. V-echo sociální d ní kolem sebe pozoruje a zkoumá, zatím je v-ak nedovede hodnotit ani soudit. Pedagog, nebo vedoucí je pro n j stále autoritou, které pln d v uje.

Na rozdíl od p ed-kolního dít te, které si vybírá vztahy spí-e z vn j-ích a aktuálních d vod , mlad-í -kolní dít jifl tvo í vztahy pevn j-í, na základ spole ného zájmu, i aktivity. Z po átku mlad-ího -kolního v ku si dívky je-t dokáflou hrát s panenkami, objevuje se u nich vysp lost šmate ského chování. Velmi rády pe ují o mlad-í d ti. Chlapci v tomto v ku jsou spí-e sportovn zalofení a vyfadují hodn pohybu. Rozdílná je také komunikace chlapc a d v at. V p ed-kolním období si mohou hrát chlapci i d v ata spolu, ale v mlad-ím -kolním v ku se za ínají jejich zájmy

rozcházet a jít spolu příliš nekomunikují. Zvláště pak ve druhé části toho období, kolem 9. a 11. roku života, kdy jít přecházejí do puberty. Dívky jsou v této době na konci tohoto období vyspělejší než chlapci. (Matoušek, Pokorná, 1998; Langmeier, Langmeier, Krejčová, 2002)

4.3 Sociální vývoj dítěte staršího školního věku

Je to období zhruba od 11 do 15 let. V něm které literatury, například u Langmeiera, můžeme toto období najít zařazené do období dospívání. Děti se v tomto věku začínají emancipovat od rodiny, což někdy může probíhat klidným způsobem, někdy naopak určitou revoltou. Začínají být velmi kritické k autoritám, ať rodičům, nebo pedagogům. Tím, když se snaží dostat z pout rodiny, navazují intenzivnější vztahy s vrstevníky. Nejprve zpravidla s vrstevníky stejného pohlaví, později i s vrstevníky opačného pohlaví. Zvláště dívky v tomto věku dozrávají k poměrně dospělým chování k mužům. Ale i přítomnost vrstevníků je pro ně důležitým faktorem, snaží se také šuníknout z dohledu dospělých a chtějí být hlavní mezi sebou. Vytvářejí se pevnější party a přátelství, mnohem méně cíl podnikají a mnohem více si povídají. Jeden před druhým chtějí nejen imponovat a získat si uznání.

V neposlední řadě děti hledají svou vlastní roli ve společnosti. Kladou si různé otázky, které je dříve ani nenapadly, například jaký je smysl života apod. Velmi je také zajímá jejich postavení ve skupině, jak se na ně dívají ostatní, co si o nich myslí. Významnou součástí dospívání je poznávání nových pocitů. Konec tohoto období se také váže s rozhodováním o svém budoucím povolání, nebo alespoň o budoucí cestě k němu. Jedinec je v tomto věku již poměrně vyhraněný hlavně ve svých zájmech a znalostech. (Matoušek, Pokorná, 1998; Langmeier, Langmeier, Krejčová, 2002)

4.4 Specifika práce ve věkových heterogenních skupinách

Ve věkových smíšených skupinách vytvářejí prošířené prostředí pro sociální rozvoj dětí. Nejenom nabízí dětem možnost setkat se s různými staršími dětmi, ale nabízí jim také možnost sociálního rozvoje. Děti se více učí toleranci, empatii, spolupráci a odpovědnosti ke skupině. Heterogenní skupina nabízí podmínky ke všem druhům

sociálního učení (nápodoba, ztotožnění, působení vzoru, observace učení, poučování, informování, otečování, pro sociální chování apod.).

Heterogenní skupina povzbuzuje v dětech touhu něčeho dosáhnout. Starší ukazují mladším, co jífl umí, a tím si také sami dokazují, že ufl to zvládnou. Mladší se naopak snaží dosáhnout starší. Vznikají zde velmi pestré vztahy, kdy jednou je dítě v pozici toho, kdo učí, a podruhé v pozici toho, kdo je učěn. V heterogenní skupině, kde je prolno více v kových skupinách, mají zvlášt starší děti vata tendence se starat o mladší děti a občas se staví do role vedoucího, zvlášt pak ve vztahu k mladším.

Vztahy v takto heterogenních skupinách jsou rznorodé. Ale nejast ji jsem mohla vyzorovat, že se vytváří skupinky vrstevníků, kteří k sobě mají nejblíže. Platí zde, že chlapci se s dívkami moc nebaví a naopak. Starší dívky k sobě přijímají mladší dívky, zpravidla předkolního, nebo zpoátku mladšího školního věku, o které pečují.

Specifický je však i způsob práce s heterogenní skupinou. Pedagog nesmí zapomínat na potřeby dětí a měl by dát všem dětem možnost své potřeby naplnit. Proto by měla být práce v heterogenní skupině rovnoměrně rozdělena mezi společnou a individuální činnost. Zvlášt pak v natolik smíšené skupině, jako je dětský folklorní soubor, kde děti předkolního věku mají jiné potřeby než děti školního věku. Proto by měl vedoucí dát každé v kové skupině možnost pro seberealizaci. Nejlepší způsob, jakým to může splnit, je rozdělit skupinu na menší skupiny podle věkového období. Můžeme sice říci, že takto vzniklé skupiny budou také heterogenní, protože v jedné skupině můžeme mít děti např. od 5 do 7 let, ale ufl jsou si věkově blíží. Také záleží na tom, jak staré děti se ve skupině sejdou a kolik jich je stejných. Pozorný vedoucí může zjistit, že děti jsou si navzájem vzorem, a starší děti mu mohou s vedením mladších pomoci.

Vedoucí by měl v takto smíšené skupině myslet na předkolní děti a dát jim možnost a podmínky k tomu, aby mohly uspokojit své potřeby. Protože předkolní dítě není zcela schopno se prosadit mezi staršími dětmi (viz. kpt. 4.1). Proto je vhodné s předkolními dětmi pracovat i v menších, věkově blízkých, skupinkách, nebo jim dát speciální úkol, ve kterém se mohou realizovat. Nehledě na to, že některé činnosti, které vykonávají děti školního věku, jsou pro předkolní děti obtížné a nezvládnutelné.

A se m ťe heterogenní skupina jevit jako ideální pro sociální r st d tí, i zde m ťeme najít jistá rizika. Bohuťel úsp ťné fungování skupiny m ťe naru-it její nerovnom rné rozlofení - p evaha mlad-ích nebo star-ích d tí. Pokud si pedagog ťpatn rozvrhne ĩinnost, m ťe dojít k p etĳlení mlad-ích d tí a star-í d ti nebudou dostate n stimulovány. D leťitě je také pedagogovo p esv d ení, ťe smí-ená skupina má pro d ti pozitivní p ĩnos. (Lu áková, 2008; Havlová 2009)

II. Praktická část

Pro realizaci praktické části jsem si vybrala dětský folklorní soubor Malá Vonička ze Zlína, do kterého jsem v dětství sama chodila, a nyní působím v souboru jako odborná výpomoc vedoucího. Tento soubor vedou moji rodiče. Tím mi také byl výběr skupiny usnadněn, jelikož mi nechali zcela volnou ruku.

5 Cíl praktické části

Cílem praktické části je ukázat možnosti propojení folkloru s dramatickou výchovou a uplatnění metod dramatické výchovy při přípravě jevištního tvaru v daném dětském folklorním souboru.

6 Výzkumné otázky

- **Dají se prvky dramatické výchovy zavazovat do dětského folklorního souboru, jak často a do jaké míry?**
- **Jak děti na prvky dramatické výchovy reagují, přijímají je?**
- **Mohou být děti aktivními spolupracovníky inscenace?**
- **Jaké jsou výhody, nevýhody a rizika zapojení dramatické výchovy do dětského folklorního souboru?**
- **Co přináší dramatická výchova do dětského folkloru?**
- **Jakou roli a postavení zaujímá předkolní dítě v tak netradičně heterogenní skupině jako je dětský folklorní soubor?**

7 Metoda

Hlavní metodou, kterou jsem došla k vyhodnocení mé práce, byl akční výzkum. Cofl je dle pedagogického slovníku *š výzkum provád ěný u itelem, jeho fl ú elem je p ímo ovliv ovat i zlepšov at ur itou ást vzd lávací praxe ě* (Pr cha, 2009, str. 15). Tento výzkum trval od ějna 2011 do b ezna 2012.

8 Vymezení a charakteristika skupiny, ve které byla praktická ást realizována

Praktickou ást mé bakalá ské práce jsem realizovala v d tském folklorním souboru Malá Vonica ze Zlína.

8.1 D tský folklorní soubor Malá Vonica Zlín

D tský folklorní soubor Malá Vonica byl založen roku 1996 jako šsouborové jesle ě Slováckého folklorního souboru Vonica Zlín. Tento soubor založili Ivo a Marcela Urbanovi a Kateřina Javorská. Hlavním vedoucím souboru je dodnes Marcela Urbanová, která v leto-ním roce získala lektorát na š t škole folklorních tradic, ímfl se stala lektorem a interpretem tane ních a hudebních lidových tradic.

Soubor začínal pouze s 12 d tmi ve v ku 3 ó 4 let, které byly potomky ělen dosp ělého souboru. ásem se začaly p ídávat i jiné, soubor se rozr stal a pro-ly jím stovky d tů. Soubor jifl šodchoval ě jednu generaci, která p e-la do švelké ě Vonice, cofl bylo hlavním cílem p í zakládání tohoto d tského souboru: vychovávat si šsvě ě d ti, které budou pokrač ovat v této tradici. V sou asné dob ě s vedením souboru vypomáhá Martina Fi-erová, Hana Hornáková, Ivana Baruchová, Ivo Urban a kdyfl mi ás dovolí, tak i já.

Soubor slavil i nemalé úsp chy. Nejv t-ím je n kolikanásobná ú ast v celorepublikovém finále sout ěbních p ehlídek d tských folklorních soubor ů v Jihlav ě, kde soubor získal v roce 2009 ocen ění. Ufl jen díky ú asti na této p ehlídce m fleme soubor za adit k t m nejlep-ím v eské Republice. Soubor se také zú astnil ady d tských folklorních festival ů a snad nejv t-í poctou bylo v roce 2005 za azení

do d tského programu na jubilejním 60. ro níku Mezinárodního folklorního festivalu ve Stráfnici, který pat í k nejv t-ím a nejprestižn j-ím v Evrop . Soubor sám po ádá jednou za dva roky Mezinárodní d tský folklorní festival šD ti v podhradí, který se letos do ká 5. ro níku. Soubor se krom ú inkování na domácích festivalech ú astní i zájezd do zahrani í, d ti se mohly podívat nap . do Francie, Ma arska nebo na sousední Slovensko. Letos v ervnu soubor oslaví své 15. výro í od založení.

Tvorba souboru je regionáln zam ena na oblast Hor ácka, což je oblast okolo Velké nad Veli kou (jihovýchod Moravy), a poslední dobou zpracovává i oblast Moravských Kopic (Slovenské pohrani í v oblasti Beskyd). Repertoár souboru tvo í vlastní choreografie, jejichž autorem je vedoucí souboru Marcela Urbanová. Zpracovává hlavn d tské hry, íkadla, písn a tance se zvykoslovnými tématy. Vyuffívá i mírný stupe stylizace, av-ak vřdy se snaží, aby bylo pásmo pro d ti p irozené a bavilo je. Vyhýbá se párovému tanci, protofe ten k d tskému projevu podle ní nepat í.

Soubor má v sou asnosti kolem padesáti d tí, které jsou rozd leny do dvou skupin. První skupinu tvo í d ti od 3 do 5 let, což jsou v t-inou d ti nov p íchozí, a tato skupina slouffí jako šp ípravka. D ti se zde seznamují s prvními písn mi, íkadly, hrami a ná e ím. Druhou skupinu m fme rozd lit je-t na dal-í t i sloffky, které pracují odd len , ale i spole n . Jsou zde d ti od 5 do 15 let. První sloffku tvo í dívky ve v ku od 5 do 9 let, se kterými se pracuje na pohybov tane ním projevu, vedoucí se hlavn snaží je obohatit o p eváffn dív í hry, íkadla a písn odpovídající jejich v ku, v-e v duchu lidové kultury. Druhou sloffku tvo í dívky od 10 do 15 let, které mají touhu jiff více tan it neff si hrát, a proto s nimi vedoucí prohlubuje pohybov tane ní dovednosti a také zp v. T etí sloffku tvo í 7 chlapc ve v ku od 10 do 13 let, se kterými se vedoucí snaží pracovat na šchlapeckých záleffitostech. U í je chlapecké hry a tance. P i tvorb nové choreografie se v t-inou pracuje se v-emi t emi sloffkami, ili se zde objevují d ti ve v ku od 5 do 15 let. Ov-em každá sloffka má i choreografii, kde se m ff ukázat samostatn .

Soubor funguje pod hlavi kou ob anského sdružení Slovácký soubor Vonica. Malá Vonica zkou-í na 32. budov areálu Svit ve Zlín , a to každý pátek od 17.00 do 19.10 hod. Soubor pro d ti po ádá i soust ed ní, táboráky, vyná-ení Moreny, Fa-ankový pr vod apod. Snaží se, aby d ti v souboru na-ly své p átele a aby se folklor

stal součástí jejich životního stylu, proto se snaží navzájem seznamovat i rodiče, kteří jsou toho nedílnou součástí.

Ke každému folklornímu souboru patří i cimbálová muzika, se kterou má bohužel v současnosti soubor problém. Jelikož členové cimbálové muziky postupně odrostli a odešli na vysoké školy, nebo s hraním přestali, zůstalo jen pár členů, kteří se však nescházejí pravidelně, a spolupráce se souborem značně špekulativně. Proto soubor v současnosti hledá novou cimbálovou muziku, se kterou by navázal pevnou spolupráci.

8.2 Charakteristika skupiny, ve které byla praktická část realizována

Práci jsem realizovala v hlavní skupině Malé Voničky, ve které je celkem 29 dětí. Až na výjimky navštěvují soubor všechny děti od svých 3 let. Proto je znám od jejich předškolních let, což mi práci usnadnilo - mohla jsem odhadnout, co od nich mohu očekávat, a znala jsem jejich možnosti a schopnosti. Při práci převažovala přátelská atmosféra a vzájemná důvěra. Bohužel v průběhu mé práce odešla dvě předškolní děti, jedna ze zdravotních důvodů a druhá se odstěhovala s rodinou do ciziny.

Děti jíhl mají základní znalosti o regionu Horácko, které zpracováváme. Mají základní tanečno-pohybové znalosti, znají základní taneční kroky, rozvíjejí své rytmické cítilí. Zvládají orientaci v prostoru a koordinují pohyb se zpevněním. Jsou seznámeni i s nájem dané oblasti. Umí také spousty písniček, říkadel a her.

Zkoušky mají ustálenou podobu. Začíná první složka od 17.00 do 17.30, což jsou dívky 5 - 9 let, v 17.30 se přidá zbytek skupiny a pracuje se na společných choreografiích. V 18.30 odcházejí dívky, které jsou zde od 17hod a pracuje se jen s nejstaršími dětmi, případně je dělená zkouška: pro dívky a chlapce zvlášť. Na závěr zkoušky je vždy pohybová, rytmická, taneční a pěvecká rozvíčka. Poté se pracuje na nových choreografiích, nebo se opakují choreografie staré. Podle potřeby děti se snaží vedoucí prokládat zkoušky i hrami.

S prvky dramatické výchovy se děti jíhl párkrát setkaly. Dvě dívky navštěvují dramaticko-literární obor na ZUM, kde vedoucí souboru občas n které prvky dramatické výchovy zaadí, avšak ne zcela v domě a cíleně, ale intuitivně. Jednalo se spíše o pracovní hry a cvičení jako např. vyplňování prostoru, rytmická a eozová cvičení,

práce s vlastním textem, správné držením těla apod. Věchny děti mají zkušenost s veřejným vystupováním na jevišti, takže mají povědomí o základech jevištního projevu.

9 Přípravná fáze

Nepřistoupím k samotné práci s dětmi, je třeba projít přípravnou fází.

9.1 Volba předlohy

Mým úmyslem bylo vytvořit s dětmi inscenaci, ve které mohou uplatnit hru v roli. Chtěla jsem, aby děti na tvorbu inscenace co nejvíce spolupracovaly a dotvářely ji samy. Mohlo by je to více bavit, takže jejich projev při interpretaci by měl být přirozenější. Zároveň jsem se však musela ohlídnout na to, šlo o folklorní soubor, nikoli dramatický kroužek. Proto jsem předlohu hledala ve sbírkách s lidovými náměty a nakonec jsem zvolila knihu Český rok, Podzim. (Plicka, Volf, 1954)

Musela jsem zvážit, jaké mám momentální možnosti, co se týká kolektivu, ve kterém jsem chtěla práci vykonávat. Zamýšlela jsem práci s jednoduchým dějem, který by snadno zvládly i předškolní děti. Zároveň jsem se musela ohlídnout na starší děti, aby to pro ně nebylo příliš těžké. Také jsem musela sledovat, co by text nabídl za možnosti k inscenaci. Nakonec se mi nejvíce zalíbila pohádka O zlé koze (viz. Příloha 1), ve které jsem mohla trochu rozdílně naopak vyuffit. Starší děti se starají o mladší, tak jak to bylo dříve, a tu pohádku jim vypráví. Mohou jim ji vyprávět na pastvě, což byla jedna z činností, kterou děti v minulém století vykonávaly, a vznikaly zde různé písně, básně a pohádky. Pohádku však nebudou skutečně vyprávět, ale zdramatizují ji.

V textu je několik potenciálních problémových situací. První je, když koza lže pánovi a ten vyhání pasáka. Druhá, když lef odhalí a vyhání kozu. A třetí situace se nám nabízí, když koza obsadí pastvu babky a ta se jí snaží za pomoci zvířátek vyhnat. Pohádka má otevřený konec a také mi napadaly další možnosti práce, inspirované mezerami v příběhu. Věchny tyto předpoklady dávají předloze potenciál pro tvořivou práci.

Hlavní myšlenkou pohádky šO zlé kozeď je, ťe lefl má krátké nohy. Práce s tímto textem nabízí dtem možnost vytvořit jednoduché typové charakterizace postav, které jífl starší dťi zvládnou. Pomocí fikce se dťi dostanou do situace, kdy n kdo lťe a n kdo je nespravedliv ťso en z n ťeho, co neud lal. Nabízí dtem možnost takovou situaci e-ít.

9.2 Tvorba dramaturgicko - reflejní koncepce

P estofe jsem cht la, aby se mnou co nejvíce spolupracovaly dťi, musela jsem mít p edem rozmyšlený n jaký koncept. Protoťe se jedná o dťský folklorní soubor, m ly by být p edem dány n které v ci jako nap . regionální oblast a její specifika, ve kterých bychom m li dodrťlet zapojení lidových písní, tanc a íkadel. Proto jsem za ala vytvá et základ dramaturgicko-reflejní koncepce, ve kterém jsem v-ak nechávala volný prostor pro tvorbu dťí.

Za ala jsem shán t hudební materiál, který by odpovídal oblasti, kterou zpracováváme, a zároveň by se hodil k tématu inscenace. Zároveň jsem jífl za ala p emýšlet nad celým zp sobem zpracování. Zvolila jsem jednu píse (Mala babka) z knihy eský rok (Plicka, Volf 1949). Další píse (Ťvarné dív a, Mi-ke ík, 1994, str. 376.) z knihy Hor ácký zp vník Sedláckých a poslední píse (Za horama, za dolama Mi-ke ík 1994, str. 461 ó 462.) z téťe knihy (viz. P íloha 2).

Má první p edstava o možnosti zpracování byla, ťe je podzim a dťi chodí pást dobytek na louku, kde se scházejí i s dťmi z okolních vesnic. Zde jsem nechala dtem volný prostor, kde chci na základ improvizací doplnit, co mohou dťi na pastv dlat.

asem v-ak za nou mladší dťi starší dťi ru-ít, tak jim jedna z nejstarších dívek poví pohádku. A místo pouhého vypráv ní pohádky dťi dťj zdramatizují. V této ásti jsem za ala vytvá et pomyslný scéná , kde jsem vybírala text z pohádky šO zlé kozeď hodící se k dialog m. Zamýšlela jsem také hudebn tane ní propojení. íli jsem vy lenila ásti, které mohou dťi místo vypráv ní zatancovat, i pantomimicky zahrát. M la jsem p edem ur ené doprovodné písn a jeden tanec, který jsem cht la do inscenace zapojit. Dramatizaci pohádky jsem v-ak nem la p edem p esn ur enou. Nechala jsem prostor dťem, aby jí zdramatizovaly samy.

V inscenaci tedy vzniknou dvě dvojové linie. V jedné budou děti v roli dětí, které jsou na pastvě, a ve druhé dvojové linii odehrají děj pohádky, ve které přijímají role postav z pohádky. Na závěr se vracejí do první dvojové linie, kde jsou v roli dětí, které celou dobu seděly na louce a poslouchaly pohádku.

9.3 Volba základních inscenačních prostředků

V tomto případě nemůžeme mluvit o divadelní inscenaci v pravém slova smyslu. Podle toho také musíme volit inscenační prostředky. Hlavní je zde propojení hudby, zpěvu a tance se slovem a hrou v roli. Také scéna se může mluvit, protože děti v dětském folklorním souboru pokaždé vystupují jinde. Proto jsem zvolila na doplnění scény pouze oteplovku, která může mít různé využití. Otázkou kostýmů jsem vyřešila tím, že děti na sobě budou mít oblečený kroj a použijeme pouze kostýmní znaky na rozlišení hlavních postav z pohádky.

Pro tvorbu inscenace jsem zvolila tyto metody dramatické výchovy:

- Nejvíce jsem využívala metodu improvizace s děmi i bez děje (viz. kapitola 3.3), tuto metodu jsem použila ve všech fázích tvorby inscenace
- Asociační kruh o myšlenkové spojení, které nemusí mít logické vysvětlení, nebo toto vysvětlení zná pouze dítě
- Narativní pantomima o spojení vyprávění s pantomimickým ztvárněním
- živý obraz o pantomimické zobrazení bez pohybu
- živý obraz s rozehráním o pantomimické zobrazení bez pohybu, které přechází v rozpohybovanou improvizaci
- Tronzo o znamení zastavení pohybu
- Zvuková koláž o pomoci zvuků můžeme navodit potřebnou atmosféru
- Diskuse o pomáha dojít k závěru, nabízí zpětnou reflexi
- Hra v roli o dítě v roli někoho jiného (viz. kapitola 3.3)
- Právní hry a cvičení o napětí. charakterizují cvičení (Valenta, 2008; Svobodová, Mejdová, 2011)

10 Vlastní praktická část

1. část: Právné hry a cvičení o pátek 14. 10.

Cíl: Správné držení těla, vyplňování prostoru, důležitost držení těla

Prostředí: Tato lekce byla zařazena do běžného nácviku v dětském folklorním souboru Malá Vronica v jeho úvodní části. Tato lekce slouží hlavně jako ukázka toho, jak se pracuje s prvky dramatické výchovy v běžné hodině souboru.

čas: 15 minut

Podstata: 29 dětí - 7 chlapců, 22 dívek

Věk dětí: 5 až 15 let

Podmínky: 4 dívky ve věku 5 až 7 let (jedno dítě s odkladem –kolní docházky)

Hra na rozehrání o honičku a zvuk + pohyb

Učitel: Určí šablonu, která bude honit a u toho dlat jaký vymyšlený zvuk a pohyb. Ostatní přeberou tento zvuk a pohyb. Když šablonu na koho chytí, chycený zakřičí, aby ostatní viděli, kdo te honí. Nová šablonu musí změnit zvuk i pohyb a ostatní je opět přeberou.

Popisinnosti: Děti určené jako šablonu si vymyslí svůj pohyb a zvuk a honí ostatní děti. Ty se před ním snaží utéct.

Rytmika o Vyplňování prostoru

Učitel: Rozdělím vás na 2 poloviny, označím skupinu šedě a skupinu šedě. Nejříve budete jen vyplňovat prostor chůzí do rytmu, budu vám ukazovat na ozvučnou desku.

Popisinnosti: Děti chodí do rytmu mého ukání a snaží se vyplňovat prostor.

Učitel: Teď přestanu ukazovat, ale prostor budeme i nadále vyplňovat. Teď si zkuste představit, že jste smutní, veselí, zduřelí, radostní. A pokuste se co nejvíce vcítit do této nálady a stále vyplňujte prostor.

Popisinnosti: Děti vyplňují prostor v dané náladě.

U ítel: Te vřdy jednu skupinu zastavím - eknú nap . skupina íslo jedna ř-tronzoř a skupina íslo jedna se zastaví do nehybné sochy. Druhá skupina vypl uje prostor dál v dané nálad . Skupina, která stojí ve ř-tronzuř se dívá na spoluhrá e.

Popis innosti: Kafldou skupinu zastavím tak, aby se mohla podívat na v-echny nálady.

Reflexe s d tmi

U ítel: eho jste si v-imli, kdyřl jsme se dívali na ostatní? Jaké m li drření t la?

Popis innosti: D ti íkají, eho si v-imly. Nap .: ře kdyřl je n kdo znud ný nebo smutný, jde pomalu, je shrbený, dívá se do zem , tvá í se nep íjemn . Kdyřl je n kdo veselý, tak jde vzp ímen , rychleji, je rovn j-í, dívá se nahoru, dop edu, je sympati t j-í.

Reflexe:

- Pro p ed-kolní d ti bylo náro né vymyslet zvuk a pohyb, p í-t by bylo lep-í za adit pro n mén náro ný typ honi ky. Star-í d ti jim ale napovídaly, takře fungovala spolupráce ve skupin
- D ti samy poznaly, jak je d leřité správné drření t la a ře nálada toto drření ovliv uje.

2. ást: Uvedení do tématu inscenace ř víkendové soust ed ní výjezdové ř

15. - 16. 10. 2011

Literární zdroj: Franti-ek Barto-, Na-e d ti, 1949; Ferdinand Bu ina, Lidé z Javorníka, 1941

Zkoumaný koncept: Kafldodenní řivot d tí v oblasti Hor ácko v minulém století

Prost edí: Tento blok bude zapojen do víkendového soust ed ní probíhajícířo mimo kafldotýdenní zkou-ky souboru.

Po et d tí: 29 d tí ř 7 chlapc , 22 dívek

V k d tí: 5-15 let

P ed-kolní d ti: 4 dívky ve v ku 5 ř 7 let (jedno dít s odkladem -kolní docházky)

Téma: Co mohou d lat d ti na pastv ?

as: cca 3 hodiny, rozd leno p estávkou

Cíle:

- vyzkoušet si práci s improvizací s dětmi
- ztvárnění své představy o době kolem roku 1900, zaměřené na život dětí v té době
- vřít se do situace, kdy jsou děti na pastvě a zvířata se sama pasou. Co mají děti, aby se mezitím zabavily?
- propojení spolupráce předkolních dětí se staršími dětmi, kde každý má svou roli a podíl na vzniku zadané činnosti

Předtím, než jsem začala s dětmi děti tuto část, navštívili jsme hned dopoledne nedaleký statek, který byl kousek od budovy, ve které probíhalo naše soustředění. Na statku byli koně, kráva a také jedna koza. S dětmi jsme se podívaly, jak to na takovém statku funguje, paní majitelka nám popsala, co každý den musí děti. Pak nám ukázala zblízka kozu a něco o ní řekla.

Koza, jako jediné zvíře na pastvě, se pase tak, že se přiváže na provaz ke klu a jen se kontroluje, aby se neutrhla, nebo se nenamotala na klu a provazem se neukrtila. Jinak se pase sama. Také nám ukázala místo, kde se koza pase. Opravdu tam byl klu a kolem v přesném kruhu vyčesaná cesta, takže bylo vidět, kam afl dosahuje provaz, na kterém je koza uvázána. Kdyby kozu pustila do ohrady ke koním nebo kravám, tak by určitě utekla. Jakmile koza švypaseč všechnu trávu kolem klu, klu se zase vytáhne a zatluče do země o kus dál. Koza pak švypaseč další okruh, na který dosáhne. Říkala také, že koza vůbec není mlsná, protože koza jako jediné zvíře švypaseč úplně všechno, co se jí dostane pod pusou otěba i kopy otěba to by jiné zvíře nespásl.

Úvod - Pohybová hra

Učitel: Každý si v duchu určí jednoho lovce ze skupiny. Afl dám pokyn, cofl bude slovo ště, úkolem každého bude toho svého určeného lovce 5x obhnout.

Popis činnosti: Jakmile dám pokyn, všechny děti se snaží přetkrát obhnout jimi vybraného lovce.

Učitel: Můžeme ji hrát vícekrát, ale budeme mnit lidi, které jsme si určili k obhánění.

Zklidnění o navození tématu

Uitel: Vichni si lehnou na zem do pozice, která vám bude příjemná. Každý kolem sebe bude mít dostatek místa a pak zavěsí oči. Te vám něco pustím, budete pozorně poslouchat a každý nastaví ruku. Budu kolem vás chodit a něco vám do té ruky na chvíli dám. Nesmíte se ale dívat, jen si na to sáhnete a pak přejdu zase dál. Během hudby nikdo nebude mluvit, nic nebude komentovat, ani se nikoho dotýkat.

Popis innosti: Dítě si lehnou na koberec. Až budou všechny ležet, pustím hudbu [CD-ROM] (FS Janořik o Píběhy písní i tancem vyzpívané o Prastaré motivy o stopa 11, 1999.) Během písně budu obcházet a jejich připravenou ruku navedu na dotek, pohlázení kofeiny (kofich jezevce, který je na dotek je podobný kozímu). Během skladby obejdu všechny děti a zase schovám kofeinu, aby ji neviděly.

Uitel: (až dohraje hudba). Pomalu mě fletě otevírat oči a až se zvednete, vytvoříme uprostřed kruh a posadíme se na zem.

Popis innosti: Sedneme si do kruhu, kam doprostřed položíme velký papír a fixy.

Reflexe: Pokládám vám otázky: Jak jste se cítili? Co vám to připomínalo? Co se vám honilo hlavou? Co jste cítili, když jsem vám dala něco do ruky, co to bylo?

Popis innosti: Vě, co vám děti řeknou, si zapíší na papír. Předkolní děti kreslí, nebo poprosí starší dítě, aby to napsalo za ně.

Pohybová hra

Uitel: Já určím šbabu, která bude chytat ostatní. Když někoho chytí, ekne chycenému název zvířete, které pak chycený bude pantomimicky předvádět, a ostatní ho vysvobodí tak, že uhodnou zvířete, které znázorňuje. Například: šbaba ekne, že bude medvěd. Ten kdo bude někdo zachraovat, má imunitu a nesmí být chycen, ale jakmile uhodne, jsou opět oba ve hře. Šbaba ale nesmí u nikoho stát a ekat, až uhodne.

Popis innosti: Dítě se pokoušejí šbabou uniknout, když jsou chyceny, pantomimicky znázorňují šbabou zadané zvířete.

Uvedení do tématu - asociativní kruh

Uitel: Sedneme si opět do kruhu, doprostřed dám další papír a fixy a ukážu vám jednu velmi starou knihu. Jmenuje se Lidé z Javorníka.

Popis innosti: Za nu jim ukazovat černobílé fotografie v knize (bohužel strany v knize nejsou číslovány, budu ukazovat fotografie, na kterých jsou děti).

Uitel: Na papír budeme psát:

- V jaké době mohly být fotografie pořízeny?
- Co vás napadá, když se díváte na tyto obrázky? (obrázky aktivit dětí)
- Co děláte tyto děti, jak hrají, jaké je jejich okolí, co je náplň jejich dne?

Pečlivě děti, které neumíte psát, mohou něco nakreslit, nebo poprosit staršího kamaráda, aby to napsal za vás.

Popis innosti: Děti sedí v kruhu a prohlížejí si fotografie, které jim ukazují. Poté píšou na papír své nápady a odpovídají.

Začátek příběhu o narativní pantomimě

Uitel: Věichni vstaneme, vyplníme prostor a budeme chodit do rytmu. Ať cinknu na triangl, tak se přeneseme do roku 1940 do vesnice Velký Javorník, což je vesnice nedaleko Velké nad Veličkou. V té vesnici žije spousta dětí a vy teď budete těmi dětmi. Po cinknutí se přeměníte na děti žijící v roce 1940. Budete pantomimicky znázorňovat to, co budete říkat. Každý bude dělat sám za sebe, s nikým nebude navazovat kontakt.

Popis innosti a narativ: Děti chodí prostorem a já vyprávím (v příběhu dělám pauzy, aby mohly děti předvést): Šje ráno a vy vstáváte, protahujete se, podíváte se z okna - svítí tam slunko, které vás polechtá na tváři, cítíte, jak hřeje. Oblékáte se. Nejprve košili, pak kalhoty, holky sukni. Nakonec i boty a jdete ven. Je ještě trochu chladno, přeci jen je brzy ráno. Jdete do chléva a pohladíte kozu, která má vystrženou hlavu ze svého kotce. Jdete dál a zhluboka se nadechnete. Cítíte v ní sena. Projdete chlévem a vejdete do jablonového sadu za vaším domem. Sundáte si boty a brouzdáte se bosýma nohama v ještě mokré trávě. Cítíte, jak vás lechtá do chodidel a jak ranní rosa studí. Ještě chvíli se brouzdáte trávou, ale pak zamíříte k nejbližší jabloni a utrhnete si jablko. Musíte se ale pořádně natáhnout, protože nahoře jsou jablka lepší a sladší. Když konečně jablko máte, s chutí se do něj zakousnete. Je dobré, sladké. Ale v tom uslyšíte, jak na vás někdo volá. To na vás volá váš tatínek. ů

Rozdlení do šrodiňó TIR

U ítel: Te vás budu rozdlovat do rodin (rozdluji sama, aby byli skupiny rovnocenné ó vřdy namíchané nejmlad-í d ti, st ední a nejstar-í) Kafdý z vás te bude patit do jedné rodiny ó d íve bylo b řné, ře m li v rodinách hodn d tí a d ti také velmi asto pomáhaly s pracemi, které d lali dosp lí.

Malé d ti sedlák chodily pást husy jen za humna, star-í d ti sedlák chodily pást krávy a velký tařný dobytek chodili pást pacholci. A d ti řchalupník ō chodily pást kozy. (Barto-, 1949, str. 242) Jít pást dobytek byla pro d ti velká v c, takový d leřitý úkol, a v t-ina z nich se na to velmi t -ila. A tak jednoho ve era p i-el za d tmi jejich otecí

TIR ó (kostýmní znak klobouk a vesta) a íká jim: řTak d ti, n kte í z vás uř jsou ve ří a chodí pást kafdý den, ale n kte í z vás je-t nebyli. A myřím, ře je na ase, abyste pový-ili, tak ře jsme se s maminkou rozhodli, ře zítra p jdete v-ichni na pastvu! Star-í, máte za úkol vysv tlit mlad-ím co a jak a hlavn pozor, aby sa vám nezatúlalo, a nemáme -kodu!ř

U ítel: Toto ekl d tem jejich otec a d ti -ly spát, proto ře brzy ráno musely vřávat, aby vycházely tém po rozedn ní.

Pr b h innosti: D ti rozdluji do skupin. Jakmile jsou v-ichni řenové jednotlivých skupinek u sebe, p icházím jako u ítel v roli.

D ti se chystají na pastvu ó sled t í řivých obraz

U ítel: Va-ím úkolem bude ve skupinách, do kterých jste rozdleni, vytvo řit 3 řivé obrazy - jsou to takové sochy, nebo fotografie toho, co se d lo poté, co vám otec oznámil, ře p jdete na pastvu. M řete znázornit i to, co se d lo b hem následujícího dne na pastv . Poté budete po skupinkách va-e obrazy ukazovat. Na p ípravu máte 10 minut. V-ichni musejí být d ti, nebo zví ata, nikdo není dosp lý. M řete pouřít rekvizity a p evleky, které jsem vám p edem nachystala. Neř si budeme obrazy p edstavovat, seznámím vás s pravidly. Já vřdycky cinknu na trianguř, jako za átek obrazu, vydrříte bez hnutí, pak cinknu znovu a zm níte se na dal-í obraz, pak zase cinknu za átek dal-řho obrazu.

Popis innosti: D ti se ve skupinkách domlouvají a chystají si své řivé obrazy. Po uplynutí limitu na p ípravu p ichází prezentace obraz . Kafdá skupina prezentuje své řivé obrazy. Ty skupiny, které neprezentují, d lají diváky.

P estávka: zde bude za azena p estávka (15 minut)

Improvizace s d jem ó co se d lo na pastv

U itel: Ale den je dlouhý a dobytek se pase sám, tak co mají d ti na pastv d lat? P edstavte si, fle jste na pastv , kozu p iváflete, kráva vám neute e, a co d lat te ? Cht la bych, abyste v každé skupin vymyslely krátkou p ipravenou improvizaci, rozehranou s mluvením ó takové video znázor ující co se d lo na pastv b hem toho, co se dobytek pase. Sami si ur íte za átek a konec improvizace, snaftte se, aby to m lo n jakou vypovídající hodnotu, aby tam byl n jaký d j, malá zápletka a její vy e-ení. Op t m flete pouflít rekvizity a p evleky, na p ípravu máte asi 20 minut.

Popis innosti: D ti si po dobu 20 minut p ípravují improvizaci s d jem, kterou posléze prezentují. Jedna skupina vfdy prezentuje a ostatní d lají diváky.

Zvony ó zvuková koláfl

U itel: Jak d ti poznají, fle mají jít dom z pastvy? Nem ly hodinky, podle slunce? Ale co kdyfl bylo zatafeno? Poznaly to podle klekání. Klekání je zvon ní zvonice v 7 hodin ve er. Op t v té skupin , jak máte svou šrodinuō, chci, abyste vytvo ili zvonici, která bude zvonit klekání, ze svých t l a za pomoci ehokoli, co by mohlo vydávat n jaký zvuk, máte k dispozici i Orffovy nástroje. Na p ípravu budete mít 5 minut.

Popis innosti: B hem p ti minut si d ti p ípravují svou zvukovou koláfl a posléze op t každá skupina prezentuje sv j nápad.

Sprcha

U itel: Vyplníme prostor tak, aby m l kafdý kolem sebe dost místa. Te jsme byli kafdý v n jaké roli a ud láme si takovou sprchu, nebo o istu, od té role, abychom byli zase sami sebou. Vytáhneme se afl nahoru na -pi ky, pak ob ma rukama pevn sjedeme od hlavy, p es krk, hrudník, boky afl k nohám, jako bychom cht li ze sebe n co set ít.

Popis innosti: D ti rovnom rn zaplní prostor místnosti a kafdý provádí pomyslnou o istu.

Závěr o reflexe

Učitel: Mluvit bude jen ten, kdo bude mít v ruce míček, ostatní budou poslouchat. Ten, kdo bude mít míček v ruce, nám řekne, co se mu nejvíce líbilo, co prožíval, co si odnese, nebo jestli bude mít pocit, že potřebuje sdělit je – třeba o tématu, tak takovým způsobem.

Popis činnosti: Sedíme všichni v kruhu. Posílám míček po kruhu a dáváte si sdělení své dojmy z lekce.

Co vytvořily děti během této lekce:

- **Při poslechu hudby** se na papíře objevilo například: Při hudbě jsem myslela na moji prababičku, která zemřela před 4 lety, myslel jsem, že jsem v Alpách a ležím na trávě, letěla jsem nad zemí a ta hudba byla moc překrásná, přiroda, létání po ostrovech skřípky, nadpřirozeno
- **Co děti psaly po zhlédnutí obrázků z knihy:** Je to doba přibližně kolem roku 1940 - jindy byly šfořky, proto máme mít fotografie z té doby. Co je napadalo k obrázkům: Chudoba, minulost, lidová doba, sedláci, Slovácko, kroje, válka, emesla, zemědělství, prostý život, účta ke stáří. Co děti dělaly v té době: šlozily na stromy, hrály různé hry: na honičnou, na schovávanou, na vojáky, s květinami, vše co děti dělaly hlavně venku, pracovaly, pomáhaly rodičům na poli, na statku, chodily pást dobytek, chodily taky do školy, tancovaly, zpívaly, vyřivaly, pozorovaly přírodu, smály se.
- **Když děti vytvářely fiO:** například: *jedna skupina* o Obrázek . 1: spící děti, leželi všichni blízko sebe, jakoby na jedné posteli. Obrázek . 2: probouzející se děti. Obrázek . 3: Koza přivázaná ke klu a ostatní stojí okolo. Starší děti ukazují mladším na kozu a kůl. *Druhá skupina:* Obrázek . 1: Malé děti je – třeba spící o starší dívka je budí, chlapi jdou do chléva pro kozu. Obrázek . 2: Malé děti se dívají, jak starší dojí kozu, nejstarší dívka vaří. Obrázek . 3: Nejstarší dívka dává dětem jídlo, koza se pase, kluci na ni dohlíží.

- **Vzniklé improvizace, co se dělo na pastvě, když se dobytek pásal:** například: jedna skupina o kluci použili draka, ale ten se jim zamotal do koruny stromu (tu tvořily dívky v zajímavé scéně z tlesků) a kluci nakonec na strom vylezli a draka sundali. Druhá skupina o malá děvčata hrála hru šňůrky, starší kluci zakládali ohně, sbírali dřevěnou a opékali brambory na ohni. Třetí skupina o nejstarší dívky si povídaly, tančily a zpívaly a kluci peskovali peskočkami.
- **U zvukové koláže** každá skupina vymyslela zajímavou zvonici, v tleskem vyuffňovali hlavní rytmiku.
- **Reflexe:** V tleskem děti, se nejvíce líbily živé obrazy. Často také kreslily, ale se jim to líbilo jako celek, ale je to bavilo a užívali si to. Zaznamenaly také, ale si děti mohly vyzkoušet, jaké to bylo dělat, a ale to teda neměly lehké, protože nic co musely dělat, dneska nemusí dělat nic a mají všechno, nebo v tleskem toho, co chtějí.

Mé hodnocení lekce:

- Děti si vyzkoušely připravenou improvizaci s dějem, ztvárnily své představy o životě kolem roku 1900.
- Podařilo se jim vstoupit do situace, kdy jsou na pastvě a vymyslely možnosti, co dělat na pastvě, zatímco se dobytek pase.
- Sledovala jsem spolupráci v jednotlivých skupinách, kde starší děti dávaly prostor i předkolním dětem k vyjádření jejich nápadu. Pokud tedy předkolní děti měly potěbu se vyjádřit. Byla zde i předkolní dívka, která se společně šveřela se staršími dětmi.
- Jsem si doma toho, ale aktivity všední (popisování pocitů a obrázků) jí trvaly dlouho. Například děti nechtěly moc psát, pak se rozepsaly, ale i tím, ale skupina je velká, tak ty, které už neměly nápady, to nebavilo.
- Pomocí dnešní lekce jsem zjistila, ale hodně děti má problém s vyjadřováním. Jak vyjádření myšlenky slovy, tak také s neverbálním vyjádřením. Přesobí hodně strnule, bojí se, jejich tělo říká něco jiného, než říkají ušně mluvenou.
- Možná to bylo i tím, ale tento způsob práce byl pro ně zcela nový. Dokonce se mě i jedna z nejstarších dívek na začátku lekce ptala, proč to vlastně všechno děláme.

Ale v záv re né reflexi mi ekli, fle je to moc bavilo a uffili si to a fle to m fleme d lat ast ji.

Co z této lekce jsme vyuffili v inscenaci:

- Z improvizací jsme n kolik situací pouffili do inscenace, a to sice scénku, kdy kluci pou-tí draka. Dále pak situaci, kdy nejstar-í dívky si povídají v hlou ku a nejmen-í d v ata m la hrát hru na prsténky, ale nakonec z toho vznikla hra na hon nou. V-echny tyto situace se objeví hned v úvodu inscenace.
- V záv ru inscenace jsme pak vyuffili jednu ze zvukových koláffí. Pouffili jsme jeden typ zvonice, kdy dva chlapci stojí proti sob a jednoho men-ího chlapce si mezi sebou šposílajíō. Ten je zpevn ý a d lá šsrdec zvonuō, ostatní stojí kolem a dopl ují dal-í pohyby a zvuky, které pat í ke zvonici.
- A jsme nakonec v inscenaci mnoho v cí z první lekce nevyuffili, bylo d leffité, aby si d ti touto lekcí pro-ly. Protofle i kdyfl divák to neuvidí, oni si ty v ci proffili a ovlivní to pozd ji jejich vnímání inscenace.

3. ást: Seznámení se s pohádkou O zlé koze ó víkendové soust ed ní ó

2. - 3. 12. 2011

Literární zdroj: K. Plicka, F. Volf, eský rok, Podzim, 1954, - pohádka O zlé koze

Prost edí: Tento blok bude zapojen do víkendového soust ed ní, probíhajícího mimo klasické zkou-ky souboru.

Po et d tí: 29 d tí ó 7 chlapc , 22 dívek

V k d tí: 5-15 let

P ed-kolní d tí: 4 dívky ve v ku 5 ó 7 let (jedno dít s odkladem -kolní docházky)

Zkoumaný koncept: lefl má krátké nohy, spravedlnost

Téma: Jak se dá odhalit lefl a spravedliv ji rozsoudit? Jak vnímá lefl na-e okolí? Pro n kdo lfe a jak to s ním m fle dopadnout?

as: cca 3,5 hodiny, rozd leno p estávkou

Cíle:

- Vytvo it jednoduchou improvizaci tak, aby vystihla atmosféru zadaného tématu
- P íjmout hru roli, vytvo it charakteristiku postavy

- Akceptovat linii příběhu, který bude postupně vznikat
- Proniknout do příběhu o zlé koze, příběh tím dále tem téma inscenace
- Vstupem do příběhu by si děti mohl uvědomit, že na každou lež se našel.
- Také si pomocí fiktivní situace vyzkoušejí být v roli lháře, oklamaného i toho, kdo má rozhodnout
- Spolupráce předkolních dětí se staršími dětmi

Nálady o pracovní cvičení

Učitel: Rozdělím vás na dvě skupiny, kdy jedna skupina bude dělat aktivitu a druhá bude dělat diváky, poté se tyto úlohy vymění. Skupina, která jako první dělá aktivitu, si postupně přeleze ke stolu, žádá k divákům. Já vám popíšu nějakou situaci, vy si pokusíte tu situaci představit a jakou náladu ve vás vyvolá, co budete cítit v tu chvíli. Tento pocit si uchováte a pak tlesknou, otočíte se na diváky, kteří se budou dívat a sledovat, jak vypadáte. Jaký máte výraz v obličeji, jaké máte držení těla a jakou máte vnitřní energii. I kdyby se diváci smáli, vydržte co nejdéle udržet daný pocit. Samozřejmě každý může mít trochu jiný výraz. Diváci se dívají a snaží si pojmenovat výraz, který kdo má a vypadá smutně, vypadá naštvaně apod.

Popis situace: Děti rozdělím na dvě skupiny a první skupina si stoupá k divákům, příběhují jim situace, do kterých se mají vličit.

Učitel: Vždy vám ukážu jednu situaci, vy si ji představíte, na mě tlesknutím se otočíte k divákům. Na druhé tlesknutím se otočíte zase ke stolu. Pak budu zadávat další situaci.

Situace jsou následovné:

- na něco se hodím, ale opravdu hodně moc těší
- jde potmě a najednou na tebe někdo vyběhne
- jde ze školy a má špatnou známku
- chystá se provést někomu nějakou špatnost
- stydí se někomu něco říct
- dozvěděl/a se něco, co jsi nechtěl/a, aby se stalo
- někdo ti řekl něco, co tě velmi rozčílilo
- pod stromem jsem našel/a dárek, který jsi moc chtěl/a

Navození tématu o skryté indicie

Uitel, rozvádí diskusi: Vytvoříme kruh a sedneme si. Co jsme dělali na minulém soustředění? (malé připomenutí a osvětlení tématu, co tam třeba nebyli). Já tady mám připravený takový ranec a v něm mám pár věcí, které by nám možná mohly napovídat (zvonec, kus kofleiny, proutek, klobouk, -átek). Budu obcházet po kruhu a každý zkusí pohmatu poznat, co v ranci je. Ale nikomu nic neříká.

Popis innosti: Obcházím po kruhu a každé dítě nechám sáhnout do rance. Až obejdu všechny, sednu si k dětem do kruhu a povídáme si o tom, co si myslí, že v ranci je.

Uitel: Podíváme se, co všechno se v tom ranci skutečně ukrývá.

Popis innosti: Vytahuji z rance všechny předměty.

Uitel: A co myslíte, jak spolu tyto předměty souvisí? A komu mohou patřit? Představíte si nějaké konkrétní postavy?

Popis innosti: Děti říkají, co je napadá, když vidí všechny tyto předměty. Snahou se odpovědět na mé otázky.

Improvizace s dětem

Uitel: Rozdělím vás do čtyř skupin, z každé skupiny vyberte zástupce, který si půjde pro tajný vzkaz. Vylosuje si papírek, kde budete mít napsány úkoly k další innosti. Všechny skupiny je třeba obejdu, abych zjistila, zda rozumí zadání. Vyberu vás k tomu, aby se do improvizace samotné i její přípravu zapojili všichni členové skupiny. Aby měl každý svou roli a věděl, co dělá a pro co.

Popis innosti: Děti rozdělují do skupin, oproti se snažím, aby byly skupiny co nejvíce vyrovnané. Předkolní děti zapojuji do skupin k mladším i starším dětem. Poté vysílají zástupce, který vylosuje vzkaz v podobě dopisu.

Skupiny dostanou v dopise zadané tyto úkoly:

- Skupina číslo 1
  - o Pán si hledá pasáku
    - Jaký je pán? Jak vypadá, kde flíje, s kým?
    - Kde ji hledá? Nebo jak?
    - Proč ji hledá? Jaké má požadavky, jaká by měla být?

- Skupina číslo 2
  - Pasa ka sloufí u pána a pase kozu, ale kdyf se pán ptá kozy, jak se napásla, koza lfe a pán pasa ku vyhání
    - Jaká je pasa ka? Pro -la k pánovi do slufby?
    - Jaká je koza? Pro lfe? (p edstava, fle koza je lov k)
- Skupina číslo 3
  - Pasa ka sloufí u pána, pase mu poctiv kozu - pán to sleduje, ale kdyf se poté ptá kozy, jak se napásla, koza lfe a pán kozu vyhání, protofle ví, fle to není pravda
    - Jaký je pán? Jaký má vztah ke koze?
    - Jaká je pasa ka?
    - Jaká je koza, pro lfe?
- Skupina číslo 4
  - fi je jedna babka, jednoho dne se jí na p d objeví koza a babku vyflene z její chalupy. Babka shání pomoc, pomohou jí zví átka (zajíc, li-ka a jeflek). Kozu vyflene afl jeflek a babka se spokojen vrátí do své chalupy.
    - Jaká je babka?
    - Jaká je koza?
    - Jak vyhán jí kozu?
    - Jak se to jeflkovi povede?

U ítel: Va-ím úkolem bude p ípravit improvizaci, video toho, co máte napsáno v zadání. Pokuste se zamyslet nad otázkami, které máte ve vzkazu napsané. Zkuste ud lat svou improvizaci tak, aby tam byly tyto otázky zakomponovány, abyste je svým hraním p íblíflili divák m. Každá improvizace by m la mít n jaký za átek, zápletku a zakon ení. Na p ípravu máte 20 afl 30 minut, podle toho, jak bude pot eba. Vyuffít m flete op t rekvizity a p evleky. Afl budete mít práci dokon enou, budete improvizace prezentovat v takovém po adí, jaké íslo máte napsané na vzkazu. Ukázka by nem la být del-í nefl 5 minut. Snafte se ve skupinách spolupracovat a zváflit názor každého lena skupiny.

Popis innosti: Každá skupina si p ípravuje svou improvizaci. Já v pr b hu p ípravy chodím mezi skupinami a zji- uji, zda nepot ebuji s n ím poradit, nebo n co vysv tlit.

Po uplynutí limitu na přípravu skupiny dle úkolu na svém zadání prezentují své improvizace.

Přestávka: zde bude zařazena přestávka (15 minut).

Charakteristika postav o diskuse

Učitel: Určitě jste si všimli, že kdybychom spojili jednotlivé improvizace dohromady, vznikne nám jeden příběh. Objevovaly se nám tam stejné postavy, ale každá skupinka hrála jednotlivé postavy trochu jinak. Pojme se zkusit shodnout na tom, jak by jednotlivé postavy mohly vypadat a jaké by asi mohly být. Utvořme kruh, já dám do středu papír a fixy a na papír budeme psát, nejprve, jaké si myslíme, že by ta postava měla mít vlastnosti, jestli je hodná, zlá. Jak by mohla vypadat, kolik asi má roků a jak a kde žije. Ale pokusme se domluvit, diskutujeme o tom, proč si myslíme, že by to třeba pán mohl být mladý, nebo starý. První začne postavou kozy, pak postava pána, pasáků apod.

Popis inosti: Dítě sedí v kruhu a uprostřed je papír se jménem postavy, o které se zrovna bavíme. Děti sdělí své nápady a diskutují o nich. Přesvědčují argumenty, když si myslí něco jiného. Nakonec vybíráme to, na čem se shodne celá, nebo alespoň většina skupiny a zapíšeme to na papír.

Učitel: Napsali jsme si ke každé postavě její charakteristiku, tak si to zrekapitulujeme.

Popis inosti: Přesvědčujeme jednotlivé charakteristiky postav, které dítě vytvořilo, abychom si ujasnili představu o postavách.

Dokonečný příběh z pohledu jednotlivých postav o aneb jak to vidí dítě

Učitel: Ale víme, jak tento příběh vlastně dopadl? Co bylo dál s kozou, když ji jeřáb vyhnal? Co se dělo u pána? Co se stalo s pasákami? Teď jednu skupinu rozdělím, abychom měli jen 3 skupiny. Na papírcích budou napsány hlavní postavy našeho příběhu. Určíme jednoho zástupce skupiny, který půjde vylosovat jeden papírek. Váš úkolem bude domyslet, jak mohl příběh pro danou postavu skončit. Záležet na vás, jakým způsobem nám budete chtít tento konec prezentovat. Můžete opatřit zahrát improvizaci, nebo jen sledně několika živých obrazů, můžete příběh jen dovyprávět, napsat jako zápis v deníku, jako reportáž, rozhovor s postavou o záležet na vás. Opatřit vás

vybízím ke spolupráci ve skupinách, diskutujte tak, jako jsme diskutovali v předchozí hodině. Na přípravu budete mít 20 minut. Poté budete o svých nápadech prezentovat.

Popis úlohy: Děti spolupracují ve skupinách a dotvářejí konec příběhu dané postavy z jejich pohledu. Každá skupina si volí svůj způsob prezentace a po uplynutí limitu na přípravu, probíhá prezentace.

Závěrečné pohádky

Učitel: Najděte si pro vás příjemné místo v místnosti a pohodlně se sedněte, nebo lehněte. Poslechněte si, jaká je pohádka v originálním znění. (Plicka, Volf, 1949, str. 44–45, viz příloha 1)

Popis úlohy: Děti si nacházejí pro sebe příjemné místo a pozici, ve které poslouchají pohádku, kterou jim předčítám.

Průběh lekce, což dětem v průběhu vytvořily:

- **Skryté indicie** – Děti na základě předchozích usoudily, že by se tam mohl objevit nějaký pán a nějaká žena, která bude mladá a –átek bude mít na okrasu, nebo aby si při práci mohla zakrýt vlasy. Další varianta byla, že by to mohla být žena stará a –átek by nosila, protože ufl je stará. Postavu kozy děti uhodly hned, protože jsme se o ní bavily ufl v minulé lekci.
- **Improvizace s dětem:**
- *Skupina 1* – Pojala svou improvizaci jako pantomimu. Pán flil sám s dítětem v domácnosti a flenské práce mu moc nešly. Nestal se starat o dobytek a dítě zároveň. Šel do města dokoupit nějaké potraviny a našel tam mladou flebračku. Nejprve jí dal peníze, ale pak dostal nápad a nabídnul jí, aby šla k němu do služby. Nejprve mu pásla kozu, ale časem pán poznal, že potřebuje flenskou ruku, snad se jí zamiloval a požádal dívku o ruku. A byla svatba.
- *Skupina 2* – Pán vypraví kozu s pasou kamsi na pastvu. Pasou se o kozu starají a pasou ji. Najednou zjistí, že ufl je hodně hodin a že ufl se jí setmílo, tak vytáhnou baterku a spíchájí zpět k pánovu domu. Pán mezitím vařil veškeré. Pán se zeptá, jak napásly. Pasou odvědí, že dobře, ale pak se pán zeptá kozy a koza lže. Řekne, že jí připínaly k pouliční lampě a samy si šly na Václavské náměstí na nákupy.

Pasa ky se brání, že to vůbec není pravda, ale pán vší koze a pasa ky bez milosti vyflene.

- *Skupina 3* o Op t máme dv pasa ky, jednu star-í a jednu mlad-í. Pasou kozu poctiv , dokonce dávají koze i dobroty navíc. Pán zpovzdálí v-e pozoruje, chce se ujistit, že pasa ky jsou dobré, když vidí, že se koza pase, odejde zase dom . Jakmile se začne stmívat, vedou pasa ky kozu dom . Pán ufl eká a ptá se kozy, jak ji napásly, a koza lže, že nepásly. Ale on ví, že lže, tak ji panímáma (které to mezi tím ekl) vyflene.
- *Skupina 4* o V této skupin byla nejstar-í dívka ze souboru, která pohádku O zlé koze znala jifl z d tství, takže byla asi hodně ovlivn na tím, že jifl zná celý její d j. V této skupin byla i nejmlad-í dívka ze souboru, která velmi chtěla být v roli babky a prosadila si to. Celou improvizaci d ti pojaly formou narativní pantomimy. Nejstar-í dívka vypráv la, co se d lo, a ostatní d ti to pantomimicky p edvád ly. Babka zrovna va ila, když p i-la koza, která ji vyhnala. Babka shán la pomoc a potkala zajíce, který se snažil kozu z dome ku vykopnout svýma dlouhýma nohama. Pak potkala li-ku, která se snažila kozu nalákat na zelí, které by jí p inesla. Ale afl ješek svými bodlinami kozu vyhnal tak, že ji popíchal. Babi ka pak pozvala zví átka do chaloupky a pohostila je.
- **Diskuse o postavách:** D ti se skute n snažily domluvit, probíhala diskuse s argumenty, afl se skute n shodly. Zapojily se i mlad-í d ti, nenechaly se odbýt star-ími. D ti se domluvily na t chto charakteristikách:
  - *Koza* o Je bílá, chlupatá a má bradku. Je zlá, prolhaná, sobecká, fale-ná, záke ná, vychytralá a lstivá.
  - *Pán* o Je st edního v ku, je tlustý, má knír, kou í dýmku a nosí klobouk a bohat zdobené -aty. Má d m a majetek, je bohatý a je pánem svého domu. Je hodný a spravedlivý, p esto v-ak ned v ivý. Je ochráncem zví at a má rád svou kozu.
  - *Pasa ka* o Je velmi mladá o kolem 13 let, je krásná, -tíhlá a okatá. Je chudá, podle toho je také oble ena o je bosá, má chudý od v. Ale je milá, hodná, snaživá, pracovitá, skromná, dobromyslná.

- **Konec z pohledu jednotlivých postav podle d t í:** T i r zné konce z jejich vlastního pohledu:
- *Z pohledu pasa ky* ó Skupina si zvolila p ipravenou improvizaci. Pasa ka si –la hledat novou slufbu a na–la jednu hodnou rodinu, u které slouffila a rodina na ni byla milá. Chovali se k ní jako k vlastní dce i - ubytovali ji, dávali jí najíst a pasa ka byla spokojená a z stala u nich napo ád.
- *Z pohledu pána* ó Skupina zvolila techniku televizní reportáfl, kdy moderátorka vedla rozhovor s panem Josefem Ba ou, kterému se nedávno zab hla koza. Zrekapitulovali nám v–e, co se stalo a p idali i konec, jak to v–e dopadlo. Pan Ba a p i-el do studia i s kozou a vypráv l sv j p íb h. Diváci se mohli retrospektivou ve zrychleném záb ru podívat, co se stalo ó reportérka se zm nila na pasa ku a pán nap ed vyhnal pasa ku, pak vyhnal i kozu ó v–e bylo zrychlené ó pohyby i e . Pak se op t vrací do studia, kde pan Ba a vypráví, fle koza byla u n jaké paní na p d . Moderátorka se ptá, jak to pokračoval dál, a op t se p eneseme ze studia p ímo k pánovi dom , kde bez zrychleného záb ru zjistíme, fle mu flena vynadala, fle nemají mléko a dcerka si nemá s kým hrát a fle musí kozu najít. Na–t stí se koza po chvíli sama objeví doma a pán jí odpou–tí to, co provedla.
- *Z pohledu kozy* ó Skupina zvolila p ipravenou improvizaci, kdy koza utekla od babky z p dy a objevila se na Slovensku. Tam na ni mluvili slovensky a kozu vyhnali, protofle je zlá. Koza b flela dál, dob hla do íny. Tam koza nikomu nerozum la, protofle na ni mluvili ínsky, tak b flela zase dál. Dob hla n kam do arabských zemí, kde se koze klan lí, koza byla ráda, fle ji tady n kdo uctívá, ale nakonec ji n jaký terorista zast elil, protofle m l hlad a kozu nakonec sn dli.

Moje reflexe innosti:

- Seznámila jsem d ti s p íb hem O zlé koze. D ti respektovaly linii p íb hu, kterou samy dotvá ely
- D ti si vytvo ily charakteristiku postav. Jsem si v doma toho, fle je zvlá–t pro p ed–kolní d ti t ílké vytvo it charakterizaci postavy ve h e v roli. P ed–kolní d ti si uv domily hlavn vn j–í charakteristické znaky postav, podle kterých jsou schopny postavu prezentovat.
- D ti p ijaly hru v roli bez jakýchkoli problém .

- Dítě vytvořilo dobrý základ, který můžeme použít pro naši další práci.
- Opět zde probíhala spolupráce ve skupinách mezi věmi v nových kategoriích

Co jsme použili v inscenaci z lekce:

- Na základ této lekce vznikla celá jednodušší linie inscenace. Za pomoci improvizace jsme vytvořili hlavní jednoduchou příběh o zlé koze.
- Vyřadili jsme některé části improvizací, které jsme je upravili. Konkrétně situaci, kdy pasáky poctivě pasou kozu a pán je pozoruje, aby se o tom přesvědčil. V inscenaci jsou tyto situace obohaceny o hudební doprovod.
- Dále vyhnání kozy a její usazení se na před babky. Postupně se jí zvířátka snaží vylákat ven, ať se to nakonec povede jeřkovi. Tyto činnosti v inscenaci probíhají jako pantomima bez hudebního doprovodu.

4. část: Dotváření dramaturgicko-reflexní koncepce a její naplnění.

Scénografické řešení, propojení všech složek a tvarování celku

Prostředí: Tato část procesu probíhá bez náměťných zkoušek souboru v období leden a únor 2012. Cílem je přibližně 8 lekcí, vždy jedenkrát týdně cca po 1 hodinu a 1 hodinu.

Podstata: 29 dětí a 7 chlapců, 22 dívek

Věk dětí: 5-15 let

Předkolní děti: 2 dívky ve věku 5 a 7 let (jedno dítě s odkladem školní docházky)

Cíle:

- Dotvořit a naplnit dramaturgicko-reflexní koncepci
- Vytvořit scénografické řešení inscenace
- Tvarování celku

Tvarování a dotváření:

Začala jsem dítěte seznamovat s dramaturgicko-reflexní koncepcí a začali jsme ji naplňovat.

V úvodu celé inscenace uplatníme improvizace z prvního soustředění, kde jsme si povídali hlavně o rodinách a dětech na Horácku a jejich běžném životě. Proto zkoušíme opakovat improvizace, upravujeme je a popíjíme vymýšlíme nové.

Zde zařazená diferenciovaná práce s jednotlivými v kovámi skupinami:

Rozdělím děti na skupiny podle věku a budou pracovat v menších skupinách s dětmi podobně stejného věku. V těchto skupinách budou poté figurovat i na začátku inscenace.

Skupina předškolních dívek a dívek 1. a 2. třídy Z^{TM}

Ukázka: Váším úkolem bude vytvořit alespoň dvě improvizace toho, co mohou dívky jako vy dělat na pastvě. Můžete vyprávět to, co jsme již dělaly dříve, nebo vymyslet něco nového.

Popis inscenace: Dívky vytvářejí improvizace a poté mi je prezentují.

Co vytvořily: Vznikly tři různé improvizace: dívky si hrály s panenkami z látek, dívky hrály na hromonu, dívky tancovaly a zpívaly.

Skupina dívek 4. a 6. třídy Z^{TM}

Ukázka: Váším úkolem bude vytvořit alespoň dvě improvizace toho, co mohou dívky jako vy dělat na pastvě. Můžete vyprávět to, co jsme již dělaly dříve, nebo vymyslet něco nového.

Popis inscenace: Dívky vytvářejí improvizaci a posléze mi ji prezentují.

Co vytvořily: Dívky vytvořily jen jednu improvizaci, ve které se posadily jedna za druhou za sebe na zem a zaplétaly si vlasy.

Skupina dívek 7. a 9. třídy Z^{TM}

Ukázka: Váším úkolem bude vytvořit alespoň dvě improvizace toho, co mohou dívky jako vy dělat na pastvě. Můžete vyprávět to, co jsme již dělaly dříve, nebo vymyslet něco nového.

Popis inscenace: Dívky vytvářejí improvizaci na dané téma a posléze mi ji prezentují.

Co vytvořily: Dívky vytvořily improvizaci, ve které přivedou dobytek na pastvu, sednou si do hloučku a povídají si o tom, jak ufloubychtly k muzice jako jejich starší sourozenci. Ve druhé improvizaci vyprávěly a zpívaly.

Skupina chlapců 4. a 6. třída ZTM

Učitel: Váš úkolem bude vytvořit alespoň dvě improvizace toho, co mohou chlapci jako vy dělat na pastvě. Můžete využít to, co jsme již dělali dříve, nebo vymyslet něco nového.

Popis scény: Chlapci vytvářejí improvizace a posléze mi je prezentují.

Co vytvoříte: Chlapci v první improvizaci použijí draka, ve druhé rozdělávají oheň a opékají chléb a brambory, ve třetí –ermují s klacky místo mečů.

Zařazení improvizací do dramaturgicko-reflexní koncepce:

Na scénu přijdou jako první dva chlapci a začnou používat draka. Ostatní kluci rozdělávají oheň. Na scénu přicházejí z různých stran dívky. Potkávají se s kamarádkami z vedlejších vesnic a každá si jde do své skupinky, se kterou se vítá svým pozdravem. Poté se každá skupinka zabývá svými zálibami. Nejmladší dívky hrají na hromy. Starší dívky si zaplétají vlasy a nejstarší dívky si povídají. Vznikl zde krátký dialog, ve kterém si povídají o tom, jak by už chtěli jít k muzice. Chlapci se v pozadí dál zabývají drakem a ohněm, který se snaží udržovat a –ermují klacky.

Pohádka O zlé koze:

Cíl: připomenout si celý příběh O zlé koze, pokusit se o jiný způsob ztvárnění, než obvykle.

Učitel: Rozdělím vás do tří skupin. Zástupce skupiny přijde vylosovat papírek, na kterém budete mít zadání úkolu:

- Skupina .1: Zahraj celou pohádku O zlé koze pouze jako pantomimu.
- Skupina . 2: Zahraj celou pohádku O zlé koze jako loutkové divadlo.
- Skupina .3: Zahraj celou pohádku O zlé koze jako muzikál

Učitel: na přípravu máte 10 minut, můžete využít rekvizity, které máte k dispozici. Posléze budete v pořadí dle čísla skupiny své úkoly prezentovat.

Popis scény: Děti si připravují své improvizace a posléze je předvedou

Opakujeme si tanec a pivečnou část, kdy s dětmi zkoušíme tanec šedláčkou, a diskutujeme o prolínání dvou dějových částí - dějů na pastvě a postav z pohádky. Už se snažíme inscenaci co nejvíce formovat do její konečné podoby.

Rozdělení rolí:

Vytáhnou papíry, na které jsme na jednom ze soustředění psali charakteristiky postav, a přeteme si je. Následuje charakterizační cvičení (Budínská, 2008). Chodíme po prostoru a já říkáme jednotlivé vlastnosti a nálady, které máme na papíře napsané. Dělá se snaha chodit v takové náladě, nebo se snaží co nejvíce vylít do charakteru, který zrovna předvádí. Poté si sedneme do kroužku a začneme se bavit o rozdělení rolí. Ptám se, zda má někdo zájem a chuť si zahrát některou z rolí. Nepohlásí se nikdo, ale na některých z nich vidím, že by zájem měli, ale spíše se bojí a možná i stydí přehlásit sami. Tak rozvedu diskusi o tom, koho si ostatní nejlépe dokáží představit v té dané roli. Ufň se začínají objevovat jména a dotýká se tomu nebrání. Napsali jsme i alternace, každou postavu hrají alespoň dva lidé.

Tvarování pokračuje:

Na příští zkoušku přinesu rozepsané texty a děti, které mají ztvářovat postavy, si vezmu na individuální zkoušku. Rozebíráme a přeteme si text a zkoušíme si jednotlivé situace i se začleněním dialogu podle textu. Protože je text hodně proložen hudbou a tancem, máme zde ještě nějaké mezery, kde dětem zatím popisují, co budou dělat ostatní, které písně a tance tam zapojíme. Poté jdeme za ostatními a ukážeme jim, jak bude vypadat hraná část. Ostatní děti zatím dělají diváky a v místech, kde budou tančit, jim ukážu, kterou choreografii tam budeme začít. Choreografie jsme již nacvičili dříve.

5. část: Propojení všech složek, fixování o soustředění sobota 3. 3. 2012

Všechny složky inscenace jsem s dětmi zvládnula, hudební část, taneční pohybovou i hereckou, teď je třeba se je spojit dohromady.

Kostýmní znaky:

Dnes se ještě zabýváme kostýmními znaky. Přeteme si s dětmi, co by se nejlépe hodilo k jednotlivým postavám a zároveň to bylo jednoduché a tenkrát dětem na pastvu dostupné. Nakonec se shodneme na tom, že pán bude mít klobouk, koza vestový koflíček a pasáky, který si uváží na hlavu. Zvíátka naznačí malé děti

pantomimicky. Zají ek ó u-i, li-ka ó poleze po ty ech a je flek se tam dokutálí jako šje flekõ.

Fixování:

V prvé ad fixujeme úvodní improvizaci, snažíme se ji roz lenit tak, aby jednotlivé innosti kařké skupiny d tí v ur itou chvíli trochu vynikly, aby ned lali v-ichni najednou. D tí se musí na jevi-ti navzájem vnímat.

Použitím narativní pantomimy vytvo íme šp emost níõ do druhé d jové linie. Nejstar-í dívka vypráví nejmlad-ím d tem pohádku. Jakmile ekne jméno postavy, chlapci, kte í ji ztvár ují, na její slova vyskakují a staví se do role postav (pán, koza). Použitím úst ední melodie pasa ky (píse ^Tvarné dív a), kdy pasa ka pase kozu, se dostaneme do d jové linie pohádky úpln . Poté pokračujeme v této d jové linii, propojujeme hru v roli spolu s tane ním projevem ostatních d tí.

Objevuje se nám zde dal-í melodie (Za horama, za dolama), jejímfí prost ednictvím koza neprávem flaluje na pasa ku. Pasa ka v-ak poctiv kozu pásla, zatímco ostatní d v ata jsou na zábav (tane ní páry v zadní ásti jevi-t). Pán ji v-ak vyfle, protofe v í koze, hledá si novou pasa ku. Situace se znovu opakuje, akorát s postavou druhé pasa ky. Tentokrát v-ak pán koze úpln nev í a sleduje ji zpoza strom a vidí, šjak se v c máõ. Proto, kdyfl koza znovu flaluje, ví, fle lfle, a kozu chce potrestat. Koza utíká a pán se jí snaží dohnat. V tu chvíli v-echny d tí za nou také utíkat a na jevi-ti nastává šorganizovaný chaosõ, ve kterém se koza i s pánem šztratíõ.

Chlapec v roli pána sundává kostýmní znak (klobouk), za azuje se mezi ostatní d ti, které mezitím zaujaly dal-í postavení na jevi-ti - zm na scény, druhý obraz, u babky na p d , kam koza utekla a babku (kostýmní znak -átek) vyhání. Rozestavení na jevi-ti je následovné: koza uprost ed, na otepi d íví (jako na p d), z jedné strany dva zástupy star-ích d ti, z druhé strany dva zástupy mlad-ích d tí, dívka v roli babky p ed otepí, d tí v roli zví átek v hlou ku na levé stran jevi-t .

Vyvrcholením celé inscenace je práv tato scéna, kdy d tí po stranách spolu s kozou rytmicky íkají íkadlo z pohádky (Plicka, Volf, 1949, str. 47), v tichém doprovodu písn (Mala babka), která je úst ední melodií pro danou situaci. D tí st ídají rytmické íkání se zp vem písn a do toho nejmlad-í d tí v rolích zví átek chodí kozu vyhán t. Kozu vyhání afl je flek.

Vyháním kozy z p dy se op t vrátíme do první d jové linie, kdy jsou d ti na pastv a nejstar-í dívka jim vypráví pohádku. V-ichni jsou op t na stejných místech, kde byli, nejl pohádka za ala. Jakmile dívka pohádku dopoví, zjistí, fle jifl sly-í zvonit klekání (které znázor ují chlapci). V-ichni se za ínají zvedat a jdou dom . Po cest si povídají o pohádce - jak to asi s kozou dopadlo? Nejstar-í dívka jim ekne záv r jedné z improvizací, kterou d ti dopl ovaly dokon ení pohádky z jejich vlastního pohledu. Celý scénosled p ilofen (viz p íloha 3)

Ve ejné uplatn ní inscenace

S touto inscenací jsme poprvé vystoupili 25. b ezna 2012 v rámci D tského vala-ského bálu, který se konal v kulturním dom v obci Ka-ava na Zlínsku. Bohužel jsme zde nem li k dispozici divadelní jevi-t , takže d ti vystupovaly na volném prostranství, kdy diváci sed li po stranách na fídlích a na balkón .

P esto, fle m ly d ti ztížené podmínky nedostatkem prostoru, se jim dle mého hodnocení i dle ohlas od divák vystoupení povedlo. Ale stále je je-t na em pracovat, inscenace je je-t po ád šfliváõ, bylo málo asu na to, aby se d tem dostate n usadila a zafixovala.

Reflexe d tí: D ti v t-inou íkaly, fle m ly p ed vystoupením trému, protofle to pro n byl nový zp sob práce, p edtím nikdy na jevi-ti tolik nemluvily. Ale nakonec se jim to velmi líbilo a bavilo je to a m ly potom dobrou náladu. Záznam celého p edstavení p ilofen na DVD (viz. p íloha . 4).

Druhé vystoupení prob hlo 1. kv tna 2012 na nám stí Míru ve Zlín , v rámci oslav 1. máje. Na toto vystoupení jsem vym nila obsazení v hlavních rolích, hrála druhá alternace. Toto vystoupení poprvé vid li i rodi e. Ohlasy byly velmi pozitivní a p i reflexi s d tmi jsem se dozv d la, fle se jim jifl hrálo trochu lépe, protofle si to mezitím stihly je-t více zafixovat.

Dal-í vystoupení s touto inscenací se chystá v rámci 15. výro í Malé Vonice, které se bude konat 16. ervna 2012 a bude probíhat v prostorách divadla Malá Scéna Zlín. D ti poprvé vystoupí i na velkém divadelním jevi-ti, kde budou k dispozici v-echny divadelní prost edky (sv tla, opony apod.).

11 Vyhodnocení výzkumných otázek

Dají se prvky dramatické výchovy zařazovat do dětského folklorního souboru, jak často a do jaké míry?

Dle mého aktuálního výzkumu mohou děti, ale prvky dramatické výchovy se do práce v dětském folklorním souboru zařazovat dají, a to jak do samotné inscenace, tak i do průběhu zkoušek v dětském folklorním souboru. Do jaké míry a jak často záleží na každém vedoucím. Protože dnes již folklor jako takový neexistuje a všechny projevy na jevišti jsou folklorismem, který má s divadlem mnoho společných prvků a zásad, můžeme metody a techniky dramatické výchovy využít velkou měrou. V mém výzkumu jsem vycházela hlavně z toho, co mají tato dvě odvětví společného, a to sice hlavní vyjadřovací princip - hru. Ukázala jsem, jak lze dramatickou výchovu použít při tvorbě inscenace, využítím jak v procesu tvorby, tak v samotné inscenaci.

Jak děti na prvky dramatické výchovy reagují, přijímají je?

Zde bych zdůraznila, že každá věková skupina na prvky dramatické výchovy reagovala jinak. Tím, že jsem ve svém výzkumu měla věkově smíšenou skupinu, mohli děti předškolního a školního věku (cca do 9 let) přijímat techniky dramatické výchovy, které jsem jim nabídla, velmi pozitivně. S nadšením a nasazením dělaly vše, co jsem jim zadala, a do fikce se dostávaly mnohem snadněji. Dětem školního věku, dětem dospívajícím, bylo přijímání prvků dramatické výchovy občas potíže. Bály se vstupu do fikce a ševily mi tolik. O těch kterých v čech se vyjadřovaly slovy što je trapně. Ale nakonec se mi podařilo motivovat a švahnout do fikce i je.

Mohou být děti aktivními spoluúčastníky inscenace

Myslím si, že mým výzkumem se mi podařilo dokázat, že mohou. Samozřejmě jsou zde určité hranice a záleží na vyzpůsobení a zkušenostech dětí. Ale dle mého výzkumu mohou říct, že pokud dětem je dán prostor a možnost spolupracovat, je průběh tvorby i její výsledek jiný, než kdyby děti šovládaly jako loutky. Kdyby práce na inscenacích probíhala vždy takovouto interakcí, mohly by děti sásem na erpat tolik zkušeností, že by mohly vytvořit i autorskou inscenaci.

Jaké jsou výhody, nevýhody a rizika zapojení dramatické výchovy do dětského folklorního souboru?

Hlavní výhodou bych viděla právě ve spolupráci mezi vedoucím a dětmi. Poté, jak jsem ukázala ve svém výzkumu, v této vnitřní profítek dětí. Ví lépe, co děti mají a proto děti mají, tím více jsem dětem poskytla prostor pro jejich uplatnění v procesu tvorby. Díky zařazení metod dramatické výchovy mohou děti sdělit svůj názor, nápad vedoucímu, který by je mohl vyslyšet a na které nápady dále bych je pouflit. Nevýhodu vidím hlavně v tom, že charakter zkoušek dětského folklorního souboru je trochu odlišný a na dramatickou výchovu nezbyývá tolik času, kolik by bylo potřeba. Jelikož dramatická výchova je časově náročná a ve folklorním souboru se prolíná se všemi ostatními estetickými disciplínami, nezbyývá pro ni dostatek prostoru. Největší riziko při pouflívání metod dramatické výchovy ve folklorním souboru je překročení poměru jejího vyuflití vzhledem k ostatním slofkám potřebným pro celkový projev. Musíme si dát pozor, aby se z folklorního souboru nestal dramatický krouflek. Poměr vyuflití jednotlivých sloflek si určuje každý vedoucí sám podle toho, do jaké míry cítí potřebu stylizace projevu a také pro jakou potřebnost inscenaci staví. V dnešní době jsou již prvky dramatizace na scéně dětského folkloru nutné, protože dnešní náročný divák se již nespokojí pouze s šklasickým projevem dětského folkloru.

Co přináší dramatická výchova do dětského folkloru?

Dramatická výchova přináší nový způsob předávání tradiční lidové kultury. Můžeme dětem lépe a pro ně pochopitelněji způsobem přiblížit dobu, která je jim již dávno vzdálená. V mém výzkumu jsem tímto způsobem dětem přiblížila život na vesnici na počátku minulého století. Nabídla jsem jim možnost vstoupit do doby, která je pro ně šmrtvá a pomocí fikce jsem jim tuto dobu přiblížila a šoflivila. Tím se pro ně stala reálnější a pochopitelnější.

Jakou roli a postavení zaujímá předškolní dítě v natolik specificky heterogenní skupině, jako je dětský folklorní soubor?

Předškolní dítě má v takto smíšené skupině také svou roli a funguje se staršími dětmi ve vzájemné interakci. Jako tomu bylo dříve, když byly rodiny velké a starší děti se musely starat o ty mladší a mladší děti se ledač od starších dětí pily. Sama jsem

b hem mého ak ního výzkumu vyzorovala n kolik situací sociálního u ení. Velmi
asto jsem pozorovala mlad-í d v ata napodobovat své vzory (v t-ínou star-í dívky).
Nap . když ufl jsme m li inscenaci vícemén dokon enou, a jifl jsme ji fixovali, dv
p ed-kolní dívky spolu se t emi dívkami mlad-ího -kolního v ku (1. t ída), si b hem
odpolední p estávky na soust ed ní spontánn šp ehrályø celou pohádku šO zlé kozeø,
kterou jsme m li v inscenaci. Samy si vyzkou-ely role, které zastávaly star-í d ti. Takfle
jsem si mohla v-ímnout, fle p ed-kolní d ti se cht jí prosadit, ale mezi star-ími d tmi je
to pro n sloffit j-í. Proto by se jim m l nechávat speciáln vyhrazený prostor pro jejich
prosazení. O cofl jsem se v mé práci s nimi také snažila. Ov-em zase by se nem ly p íli-
individualizovat. A se p ed-kolní dít nezapojuje zcela aktivn do innosti, p esto ji
vnímá natolik, fle je schopno jej v domácím prost edí prezentovat. Dnes jifl neexistuje
p irozené prost edí, kde by se setkávaly natolik v kov smí-ené skupiny. D ti se stýkají
se stejn starými d tmi. V d tském folklorním souboru je p ed-kolní dít v roli
p íjemce. Z po átku jen p íjímá, aby se asem mohlo stát nositelem t chto tradic
a p edávat je dál.

ZÁV R

Cílem mé bakalářské práce bylo ukázat možnost, jak lze zapojit prvky dramatické výchovy do p ípravy jevi-tního tvaru v d tském folklorním souboru a poskytnout tak d tem možnost tv r í práce. To jsem demonstrovala v jednotlivých p ípravách b hem celého procesu vzniku inscenace, kdy jsem zvolila metody dramatické výchovy jako hlavní prost edky pro vznik inscenace. Ukázala jsem, jakým zp sobem lze propojit dramatickou výchovu s d tským folklorem. Tato práce by mohla posloužit jako inspirace ostatním vedoucím d tských folklorních soubor jako jedna z možností, jak d tem p edat a p íblížit na-e tradice.

Dramatická výchova p íná-í do d tského folklorního souboru nový zp sob p edávání tradi ní lidové kultury. Díky dramatické výchov m fleme d tem p íblížit dobu jim jifl dávno vzdálenou a prost ednictvím jevi-tního projevu mohou d ti tradice prezentovat a op t p edávat dál.

P ed-kolní a mlad-í -kolní d ti p íjaly dramatickou výchovu bez problém , jelikofl je pro n p írozená. Star-í d ti v-ak m ly s p íjetím dramatické výchovy ob as problém, jelikofl hra pro n jifl není p írozenou inností.

Ve své práci jsem také ukázala, ffe dramatickou výchovu lze zapojit nejen do p ípravy jevi-tního tvaru a poskytnout tak d tem možnost tvo ivé práce, ímfl se d ti stanou spolutv rci inscenace, ale ffe její prvky lze využíít i v samotném jevi-tním tvaru.

Zpozorovala jsem v-ak i jisté nevýhody dramatické výchovy p í zaazení do d tského folklorního souboru, a to sice její asovou náro nost. Je velmi obtífné zapojit dramatickou výchovu do b fného nácviku, který probíhá jednou týdn hodinu a p l. Zato na soust ed ní se ukázala být dramatická výchova efektivním zp sobem práce s d tmi.

Jako obtífné se ukázalo být i propojení n kolika v kových skupin d tí. Jelikofl každá v ková skupina d tí má odli-né pot eby, musí se práce v souboru diferencovat. Kdyfl jsem využívala práci ve skupinách, rozd lovala jsem skupiny dvojím zp sobem. Bu jsem se snažila do každé skupiny za adit p íblifn stejn staré d ti a zadávat jim individuální úkoly, ve kterých by se mohly prosadit, nebo jsem naopak skupiny namíchala tak, aby m ly zástupce z nejstar-ích i nejmlad-ích d tí. Pokud jsem v-ak volila pro v-echny stejnou práci, musela jsem nejvíce myslet na p ed-kolní d ti, aby

pro ně nebyla daná aktivita příliš náročná. Případně jsem jim musela poskytnout pomoc, nebo možnost, jak aktivitu zvládnout. Přesto jsem však vyzorovala, že dříve předkolního věku se do skupiny začínají bez větších problémů a pracují ve vzájemné interakci se staršími dětmi. Jako výhodu této heterogenní skupiny vidím to, že zde probíhá specifická sociální interakce, která zřejmě v žádném jiném zájmovém kroužku probíhat nemůže, protože neznám kroužek, ve kterém by bylo propojeno tolik věkových skupin.

Celkové propojení a využití dramatické výchovy v dětském folklorním souboru se ukázalo být efektivní a pro děti přínosné. Díky tvořivému způsobu práce a možnosti šablón určitých situací se stali jejich jevištní projev přínosnější.

Celé toto téma by si zasloužilo mnohem více pozornosti, nežli mi umožnil rozsah této bakalářské práce.

Literatura a informa ní zdroj

BARTO^{TM}F. *Na-e d ti: jejich fívot v rodin , mezi sebou a v obci, jejich poesie, zábavy, hry i spole enské práce*. Praha: Vy-ehrad, 1949.

BENE^{TM}B. *Úvod do folkloristiky*. Brno: Rektorát UJEP, 1979.

BITTNEROVÁ, D. et al. *Folklor atomového v ku: Kolektivn sdílené prvky expresivní kultury v soudobé eské spole nosti*. Jane ek, P. (ed)., Praha: Copyright Národní muzeum, 2011. ISBN 978-80-7036-315-7.

BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému -kolní dramatiky: Dramatická výchova pro u itele obecné, základní a národní -koly*. Praha: IPOS, 1996. ISBN 80-7068-070-9.

BROU EK, S., JE ÁBEK, R. et al. ETNOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE V D ESKÉ REPUBLIKY A ÚSTAV EVROPSKÉ ETNOLOGIE FILOZOFICKÉ FAKULTY MASARYKOVY UNIVERZITY V BRN . *Lidová Kultura: Národopisná encyklopedie ech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá Fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1712-1; 2. svazek.

BU INA, F. *Lidé z Javorníka*. Politika, 1941.

BUDÍNSKÁ, H. *Hry pro -est smysl : kartotéka pro loutka e i neloutka e, kte í si um jí hrát s d tmi*. Praha: Národní informa ní a poradenské st edisko pro kulturu, 2008. ISBN 978-80-7068-217-3.

FROLEC, V. *Prostá krása*. Praha: Vy-ehrad, 1984.

JELÍNKOVÁ, Z. *D tský folklór a práce v d tském folklorním kroufku: Metodický materiál pro vedoucí d tských folklorních soubor* . Brno: Krajský d m pionýr a mládefe, 1985.

KUŕELOVÁ, ^{TM} *Pohybová pr prava pro vedoucí d tských tane ních soubor* . Praha: IPOS, 2000. ISBN 80-7068-111-X.

LANGMEIER, J., LANGMEIER, M., KREJ Í OVÁ, D. *Vývojová psychologie: S úvodem do vývojové neurofyziologie*. Praha: H+H, 2002. ISBN 80-7319-016-8.

MACHKOVÁ, E. *Jak se u í dramatická výchova*. Praha: AMU, 2004. ISBN 80-7331-021-X.

MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

MAT J EK, Z., POKORNÁ M. *Radosti a strasti: P ed-kolní v k, mlad-í -kolní v k, star-í -kolní v k*. Jino any: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

MITŮKE ÍK, J. *Hor ácký zp vník Sedláckých*. B eclav: Moraviapress, 1994.

PALAR ÍKOVÁ, A. *Tygr v oku: O tvorb inscenace s d tmi a mládeří*. Praha: Sdruffení pro tvo ivou dramaturgiu, 2001. ISBN 80-901660-5-9.

PLICKA, K. a F. VOLF. *eský rok: v pohádkách, písniích, hrách a tancích, íkadlech a hádankách*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a um ní, 1953, 3. svazek, Podzim

PR CHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŤJ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Spole enství pro p stování divadla pro d ti a mládeří, 2008. ISBN 978-80-902975-8-6.

SCHAUEROVÁ, A. *Ťkola folklorních tradic, P edná-ka: d tský folklor a tradi ní lidová kultura*. Nepublikováno. Brno, 2010.

SCHAUEROVÁ, A., HAMAR, J. et al., *Na pomoc d tským folklorním soubor m a muzikám*, sestavily: Ondru-ková V., Uhlíková L., Stráflnice: Národní ústav lidové kultury, 2006. ISBN 80-86156-87-7.

SVOBODOVÁ, E., ŤWEJDOVÁ H. *Metody a techniky dramatické výchovy v mate ské -kole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: D tství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Internetové zdroje:

LU ÁKOVÁ, J. *Význam v kov heterogenních t íd v mate ské -kole pro rozvoj dít te: Bakalá ská práce* [online]. eské Bud jovice: Jiho eská univerzita, Fakulta pedagogická, 2008 [cit. 2012-06-11]. Vedoucí práce Eva Svobodová. Dostupné z: http://theses.cz/id/xrhi6h/downloadPraceContent_adipIdno_9460

HAVLOVÁ, J. *Výhody í nevýhody v kov smí-ených skupin?. ízení mate ské -koly*, 2009 [online]. [cit. 2012-06-11]. Dostupné z:

http://www.mspretlucka.cz/storage/cteni_pro_rodice/poradce_reditelky/smisene_skupiny.pdf

Nosi e:

[CD- ROM] : FS Jano-ík ó P íb hy písní i tancem vyzpíváné ó Prastaré motivy ó stopa 11, 1999.